

JMG

Kandidatuppsats i journalistik

HT16 -2016-12-15

Institutionen för journalistik,
medier och kommunikation

www.jmg.gu.se

Ryskt hot och amerikanskt hjältemod

*En kvalitativ jämförelse av svenska mediers rapportering om
nyhetshändelser i Ryssland respektive USA*

Författare: Alexandra Carlsson Tenitskaja, Sally Eriksson & Victor Blomdahl

Handledare: Britt Börjesson

Kursansvarig: Mathias A. Färdigh

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Abstract

In recent years people in Sweden have been more worried about the current situation in Russia. There are reasons to believe that this may reflect on Swedish media and their coverage of the Russian Federation. Another country that is influential and has a big impact on Sweden is the United States. This raises the question if the nation a journalist is covering is affecting their ideals. This is why this bachelor thesis is investigating and comparing in what way two Swedish newspapers are covering news about Russia and the United States.

The purpose of the thesis is to investigate if Swedish journalists are maintaining their ideals about objectivity and source criticism when covering news stories that are either happening in or is affected by Russia or the United States. The hypothesis is that Swedish journalists are less objective when reporting about Russia than they are when reporting about the United States and that the source criticism is affected in different ways when the journalists are reporting about the different countries. The questions at hand is how different sources are treated, if there are any noticeable loaded words in the texts, who is represented in each article, what kind of angle the journalists are working from and what kind of news are covered from the different countries. The thesis is taking the Framing theory, the theory about news valuation and media logic into consideration.

The method used is a qualitative comparative text analysis of articles about Russia and the United States published during a week in September 2016 in the Swedish newspapers Dagens Nyheter and Aftonbladet. To note here is that the year of 2016 is an election year in both the Russian Federation and in the United States with the Russian election in late September and the US election in early November. The analysis was carried out using a mass media rhetoric analysis model.

The main findings in this study is that the type of news from the United States is more varied than the news from Russia in both of the Swedish newspapers. Uses of American sources are plenty and Swedish journalists seem to trust in American media a lot as the coverage is mostly copied from American media sources. The case is very different concerning Russia. Swedish media seem to cover Russia mainly with an political angle. Also military news stories that concern Russia is abundant. Swedish journalists also seem to have a lower standard of objectivity and source criticism concerning news about Russia. The stories about Russia are in general more hostile written than the stories about the United States.

Keywords: *Russia, United States, Objectivity, Source Criticism, Aftonbladet, Dagens Nyheter*

Innehåll

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	5
2. Syfte och frågeställningar	7
2.1 Syfte	7
2.2 Frågeställningar.....	7
2.3 Vetenskaplig relevans	8
3. Teori och tidigare forskning	8
3.1 Teori	8
3.1.1 Gestaltningsteorin.....	8
3.1.2 Objektivitet	9
3.1.3 Nyhetsvärdering.....	11
3.1.4 Medielogiken	12
3.1.5 Källkritik.....	12
3.2 Tidigare forskning.....	14
3.2.1 Vilseledning.....	14
3.2.2 Terrorkriget i kvällspressen.....	14
3.2.3 Tio dagar som skakade världen.....	15
3.2.4 Sverige behöver inte oroa sig - än	15
3.2.5 Sovjetbilden i nordisk press	16
3.2.6 Rysslandsbilden i Sverige från Ivan den förskräcklige till Vladimir Putin.....	16
3.2.7 Att gestalta en region.....	16
3.2.8 Vladimir Putin och Rysskräcken	17
3.2.9 Comparing Media Systems	17
4. Metod, material och urval	18
4.1 Dags- och kvällstidningar	18
4.2 Kvalitativ textanalys	18
4.3 Urval	18
4.4 Analysschema	20
4.5 Analys	21
4.6 Metoddiskussion.....	21
5. Resultat	22
5.1 Sammanfattning.....	22

5.2 Typer av händelser.....	22
5.2.1 Ryssland	22
5.2.2 USA.....	23
5.2.3 På plats i länderna.....	23
5.3 Aktörer	24
5.3.1 Citering av aktörer	24
5.3.2 Aktörer i artiklarna	26
5.4 Värdeladdade ord	29
5.5 Källor	32
5.5.1 Ryssland	32
5.5.2 USA.....	34
5.6 Vinklar	35
6. Diskussion	37
6.1 Objektivitet	37
6.1.1 Opartiskhet	37
6.1.2 Saklighet.....	39
6.2 Källkritik	43
6.2.2 Anonyma källor	45
6.3 Nyhetsvärdering.....	46
7. Slutsats.....	46
Referenser.....	48
Litteratur	48
Elektroniska källor.....	49

1. Inledning

Enligt spelreglerna för svensk press, radio och tv är en del i de pressetiska publicitetsreglerna ett krav om att upprätthålla en opartiskhet och en stark källkritik inom journalistiken.¹ Men hur väl följer svenska journalister dessa spelregler? Att behålla strikt källkritik och objektivitet är svårt, vilket bland annat författarna Paolo Mancini och Daniel Hallin skriver i *Comparing Media Systems - Three Models of Media and Politics* där författarna undersöker olika mediasystem i världen². Objektivitet är ett ideal som många journalister har i många länder, inkluderat Sverige. Trots det är objektivitet som ideal ifrågasatt på flera håll. Men finns det fall där det helt är satt ur spel?³

I augusti 2016 kom tidningen *Filter* ut med reportaget *Den svenska trollfabriken* där de undersökte hur svenska journalister förhåller sig till Ryssland. Där framgår det flera exempel på hur svenska medier, ända sedan världskrigen, rapporterat om händelser som kan tolkas som att grannlandet i öst antingen spionerar eller förbereder attacker på Sverige. Händelser som egentligen inte haft någon grund⁴. Och enligt de senaste SOM-undersökningarna om svenskarnas vanor och attityder framgår det att svenskar är allt oroligare för den nuvarande situationen i Ryssland. Med annekteringen av Krim, hårdare lagar mot HBTQ-personer och ett, i västvärldens tycke, allt mer auktoritärt styre i Ryssland har Sverige som land tillsammans med Europeiska Unionen både kritiserat och sanktionerat Ryssland. Något som skulle kunna påverka de svenska journalisternas attityd och ideal när de behandlar Ryssland⁵. Något som verkar vara tydligt i den svenska journalistkåren också, vilket Charlotte Bosson och Antonia Trollmåne tar upp i sin kandidatuppsats *Sverige behöver inte oro sig - än*. De beskriver hur den svenska bevakningen av Ryssland är både ensidig och negativ.⁶

Ett annat ofta kontroversiellt land som får mycket uppmärksamhet i svenska medier är USA. Det är ett land som, till skillnad från Ryssland är nära besläktat med Sverige när det kommer till kulturella och politiska strukturer. Men om man som journalist bör arbeta som en objektiv aktör, bör dessa kulturella skillnader inte spela någon roll i ens arbete. Vi vill jämföra svenska mediers bevakning av USA respektive Ryssland. Och syftet är att använda USA som ett bollplank, för att se om objektiviteten brister jämfört med rapporteringen av Ryssland. Till vår förvåning, hittade vi brister i både objektivitet och saklighet i båda fallen. Svenska medier tenderar att stereotypisera och förenkla bilden av de båda länderna i mycket större utsträckning än vi räknat med⁷. Utifrån den bild som vi i Sverige får ta del av genom vår dagliga press, vad vet vi om omvärlden egentligen?

¹ Svenska journalistförbundets publicitetsregler (Hämtad 2016-10-26)

² Hallin och Mancini (2004:26)

³ Johansson (2015:193)

⁴ Göransson, *Magasinet Filter* Nr. 51(2016, sid.59)

⁵ Bjereld, Ydén (2015:291)

⁶ Bosson, Trollmåne (2014:43)

⁷ Falkheimer (2004:169)

1.1 Bakgrund

Ryssland är ett land som i dagens Sverige väcker en del känslor i alla möjliga sammanhang. Allt mellan utrikespolitik till melodifestivalen. Ryssland och Sverige har under väldigt lång tid behövt ta varandra i beaktning. I och med revolutionen 1917 blev Ryssland bärare av en aggressiv politisk idé, vilket inte togs emot med särskilt stor välviljighet från omvärldens politiker och makthavare.⁸ Men för att inte helt tappa bort oss i historier om stormaktstiden och hotet från Ryssland under Sovjet-tiden, begränsas den historiska tillbakablicken till den närmaste tidens händelser

Journalisten och den före detta utrikeskorrespondenten Vladislav Savic, menar att så sent som på 1990-talet var tongångarna gentemot vår närmaste stormakt ganska annorlunda mot hur de är idag. Han menar att flera stora politiker i Sverige var intresserade av att samarbeta med Ryssland. Men någonstans kring millennieskiftet, i samband med kriget i Tjetjenien och frågor gällande mänskliga rättigheter och demokrati som uppkom i samband med det, satte en törn i sidan på Sverige och Rysslands relation. Och denna törn har fortsatt fördärvat relationen mellan Ryssland och västvärlden fram till idag.

Från 2005 och framåt har de rysk-svenska relationerna ständigt försämrats. Det var här, enligt Savic, som media och svenska politiker återigen började tala om spionage och “den ryska hotbilden”. Detta språkbruk hade fram tills dess i stor utsträckning saknats, sedan Sovjetunionens fall. En av de centrala nyhetshändelserna i samband med det var att Ryssland ville dra en gasledning genom Östersjön. Även diverse gasdispyter mellan Ryssland och Ukraina, försämrade Europeiska Unionens, och därmed Sveriges relation med Ryssland. Enligt Savic blev det i samband med dessa konflikter allt mer vanligt att svenska politiker och medier kritiserade Ryssland.⁹

Det senaste stora, kontroversiella draget från Rysslands sida är annekteringen av Krimhalvön och kriget i Ukraina. Kriget har fått massiva protester från ledande politiker från olika europeiska länder. Rysslands intentioner har ifrågasatts i stor utsträckning och dessutom har stormakten straffats med sanktioner, vilket har lett deras ekonomi i botten.

Från Rysslands synvinkel, känner de sig attackerade och missförstådda och dessutom oroliga för västvärldens militära makter. Stefan Olsson skriver i sin bok *Vilseledning* att Ryssland länge har lett en informationskampanj mot väst. Och i och med annekteringen av Krim, blev informationsströmmarna mot väst mycket rikare och ihärdigare. Olsson kallar det här för “det ryska informationskriget” och hävdar att det har bedrivits i stor skala sedan 2013. Kriget leds av den ryska staten och når Sverige via engelskspråkiga mediekanaler som Russia Today och diverse nätaktivister på nätet. Informationen som når oss är, enligt Olsson, i stor utsträckning vinklad till fördel för den ryska staten.¹⁰

⁸ Göransson, *Magasinet Filter* Nr.51(2016, sid.59)

⁹ Savic (2010: 258-261)

¹⁰ Olsson (2016:17)

Vad händer med västvärldens journalister när en stormakt som Ryssland, inte betar sig på det sätt som förväntas i ett demokratiskt samhälle? Och hur påverkas svensk journalistik av det informationskrig som enligt Olsson sprids från Rysslands sida? Journalister i västvärlden strävar efter att arbeta utifrån olika ideal. Två nyckelord i dessa sammanhang är saklighet och opartiskhet. Olsson menar att den informationskampanj som sprutas ut från den ryska staten, inte på något sätt lurar svenska journalister.

*“Den som noga följer kraven på saklighet kommer automatiskt att sortera bort vidskepelse, konspirationsteorier och andra verklighetsuppfattningar som strider mot förnuftet. Men hur ska man göra när en aktör insisterar på att hans uppenbart osanna utsaga ändå är sann?”*¹¹

Reportrar och utrikeskorrespondenter arbetar utifrån en standardmodell, där de försöker presentera fakta från två olika sidor och sedan låta läsaren själv avgöra vad som är den sanningenliga bilden. Men denna modell fungerar inte, när den ena sidan hela tiden undanhåller sanningen. Reportrar och redaktörer är medvetna om denna obalans och försöker kompensera det, genom diverse åsiktsmaterial och ledare. Till slut blir det för läsaren omöjligt att avgöra vad som är sant och inte. Men kan det verkligen vara så enkelt att svenskarna enbart är vilseledda?¹²

Enligt Savic tenderar många svenskar och därmed även svenska journalister att ha en negativ bild av inte bara Ryssland som land, utan även av ryssar i sig. Han uppger själv att han under sitt arbete utomlands, ofta hade svårt att förklara så kallat “ryskt agerande” för sina kollegor och chefer på redaktionen. Som inte uppenbart kritisk mot Ryssland, blev Savic kallad för kommunist och Putinälskare. Även flera andra kollegor till honom vittnar om samma sorts diskussioner när det kommer till hur man som journalist ska förhålla sig till Ryssland.¹³ I Filterreportaget som nämns ovan menar skribenten Mattias Göransson att den svenska försvarsmakten, Sveriges samlade journalistkår och politiker inte betar sig ett dugg bättre än Rysslands samlade skara av liknande representanter. Han menar att svenska mediers ensidiga rapportering av Ryssland bygger på en gruppillusion, där alla ser Ryssland, och därmed nästan varje enskild ryss, som en potentiell fiende. I sin text beskriver han en rad uppmärksammade mediaföljetonger. Som när många svenska tidningar skrev om den ryska flygövningen över Östersjön 2013 som senare gick under namnet “ryska påsken”. Göransson pekar ut flera allvarliga brister i svenska journalisters rapportering om händelser som rör just Ryssland.¹⁴ Och dessa brister har ingen som helst koppling till det informationskrig som, enligt Olsson, den ryska staten för gentemot väst.

Olsson är inte ensam om att kritisera ryska statens agerande och idéer. Enligt Göransson har han nästan hela Sveriges kommunikations- och maktelit i ryggen.¹⁵ Men för att citera

¹¹ Olsson (2016:79)

¹² Ibid (2016:209-212)

¹³ Ibid (2016:262)

¹⁴ Göransson (2016: 67)

¹⁵ Ibid (2016:55)

Göransson än en gång: “hur betar dessa personer sig egentligen själva?” Om svenska journalister har, som Göransson hävdar, upprepade gånger misslyckats att hålla sig objektiva och sakliga i rapporteringen av nyheter som rör Ryssland, har det då att göra med att det pågår ett informationskrig från ryska statens sida?

Utifrån dessa funderingar, är det intressant att undersöka hur svenska medier förhåller sig till ett land som är helt skilt från Ryssland, i avseende som kultur, politik och geografiskt avstånd, för att se om det finns några likheter och skillnader i rapporteringen. Ett land som har stor påverkan på Sverige men ändå är vitt skilt från Ryssland är USA. Om det pågår ett informationskrig från den ryska statens sida, och om västvärldens journalister är ett offer för detta informationskrig, skulle det hypotetiskt sett vara lättare att rapportera om ett land som USA. Därför är det av intresse att göra en jämförelse av texter som behandlar de två olika länderna för att kunna ringa in likheter och skillnader.

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur svenska medier rapporterar om nyhetshändelser med kopplingar till Ryssland respektive USA. Vi ämnar alltså att jämföra de båda länderna med varandra. Syftet med detta är att undersöka om, i vårt fall två av Sveriges största tidningar, lyckas hålla sig objektiva och källkritiska i rapporteringen av nyhetshändelser i Ryssland och USA.

2.2 Frågeställningar

Genom en kvalitativ textanalys är förhoppningen att följande frågor ska kunna besvaras:

- Vilka typer av händelser från de båda länderna bedömer svenska medier som tillräckligt relevanta för att omskrivas och vad finns det för skillnader och likheter mellan de två länderna?
- Finns det några mönster kring vilka som får komma till tals i de texter som handlar om Ryssland respektive USA?
- Används några värdeladdade ord, och i så fall, hur skiljer dessa sig åt mellan de båda länderna?
- Hur använder svenska medier sig av olika typer av källor när det gäller nyhetsrapportering rörande Ryssland respektive USA?
- Hur vinklas artiklar om liknande händelser i USA respektive Ryssland? Finns det tendenser till att vinkla i stort sett likvärdiga händelser på olika sätt (i fråga om vad skribenten väljer att lyfta fram)? Om händelser vinklas på olika sätt, finns det utomliggande faktorer som förklarar detta, och vilka kan i så fall dessa faktorer vara?

2.3 Vetenskaplig relevans

Den utomvetenskapliga relevansen för denna studie finns då medierna spelar en stor roll i allmänhetens bild av verkligheten och därmed också medborgarnas omvärld. Både Ryssland och USA har framträdande roller i världspolitiken och figurerar ofta i nyhetsflödet. Ryssland ligger nära Sverige geografiskt och USA ligger nära Sverige kulturellt och de flesta personer i landet har någon slags relation till och åsikt om länderna. Relationen och bilden av de två länderna kan anses skapas och omformas av hur medierna gestaltar dem. Att se om journalisternas, eller tidningarnas, eventuella inställning till länderna påverkar deras objektivitet borde vara av stort allmänintresse och något som borde uppmärksammas.

Tidigare forskning som riktat in sig på Ryssland i dessa sammanhang är relativt gammal och fokuserar på hur svensk media skrev om Rysslands föregångare, Sovjetunionen. Därmed är det relevant att uppdatera den tidigare forskningen och dessutom sätta den i relation till hur svenska journalister rapporterar om ett annat land. Det finns även tidigare forskning om hur USA beskrivs i svensk media, men då ofta under specifika omständigheter och händelser som terrorattacken den 11 september 2001. Avsaknaden av uppdaterade studier om svenska mediers porträttering av Ryssland och studier som analyserar svenska mediers förhållande till USA gör att en studie likt den som ska genomföras kan vara motiverad. Att det inte heller tycks finnas någon forskning som jämför hur svenska medier gestaltar USA och Ryssland pekar på att det finns även en inomvetenskaplig relevans för denna studie.

3. Teori och tidigare forskning

De teorier som används som utgångspunkt för denna studie är gestaltningsteorin, teorin om nyhetsvärdering samt teorin om medielogiken. Studien utgår också från de, förvisso omdebatterade, men fortfarande uppsatta pressetiska krav på objektivitet, saklighet och källkritik som sätts upp av bland annat Svenska Journalistförbundet¹⁶. Gestaltningsteorin utgår från hur medier framställer verkligheten med hjälp av till exempel val av ämne och ord, källor och vad som ska betraktas som fakta¹⁷. Utifrån teorin är tanken att undersöka texterna i två svenska tidningar om Ryssland och USA och med hjälp av ett analyschema se om rapporteringen om de två länderna skiljer sig åt.

3.1 Teori

3.1.1 Gestaltningsteorin

Det är av intresse att utgå ifrån gestaltningsteorin, då teorin behandlar hur medierna väljer att skildra verkligheten. Gestaltningsteorin utgår från två observationer. Först att den verklighet som medierna speglar inte är samma som den riktiga verkligheten. Eftersom verkligheten kring en händelse innehåller oerhört många parametrar, måste medierna göra ett urval av vad det är som ska rapporteras och framhävas i nyhetshändelsen.

¹⁶ Svenska Journalistförbundets publicitetsregler (Hämtad 2016-12-14)

¹⁷ Strömbäck (2012:271)

Den andra observationen handlar om att det som är betydande för människors verklighet inte beror på verkligheten i sig, utan mediernas verklighet. Vilket hänger samman med att människor har ett beroende av medierna och journalister för att kunna ta till sig uppgifter om verkligheten¹⁸. På så sätt har medierna en möjlighet, att beroende på hur de gestaltar olika nyhetshändelser i exempelvis olika länder, kunna påverka människor och deras uppfattning om dessa länder¹⁹.

Detta är relevant att ta i beaktande i vår undersökning kring rapporteringen om USA respektive Ryssland. Strömbäck skriver att "Ju mer beroende av medierna som människor är för information, desto mer mottagliga är de för påverkan från mediernas sida."²⁰. Att se hur de två länderna gestaltas i svenska tidningar blir därför intressant, då bilden av länderna inte bara finns isolerade i tidningarna utan även sprider sig till de som läser tidningarna och inte har någon annan möjlighet att bilda sig en uppfattning om länderna. Genom att bara skriva om vissa händelser som sker i Ryssland och USA kan tidningarna alltså bygga en bild av länderna hos sina läsare. Om man bara skriver artiklar om krig från det ena landet och bara artiklar om olyckor från det andra landet kan detta alltså, enligt gestaltningsteorin, leda till att läsarna ser det som en verklighet även fast krig kanske inte är vanligt förekommande i det ena landet eller olyckor i det andra..

I en undersökning från SOM-institutet från 2014 visar att 80 procent av den svenska befolkningen finner "situationen i Ryssland" mycket eller ganska oroande²¹. En oro som även kan antas finnas hos svenska journalister. Huruvida dessa eventuella inställningar påverkar deras journalistik och hur de gestaltar länderna är något denna studie förhoppningsvis kan belysa.

3.1.2 Objektivitet

Objektivitet är, bland svenska journalister, generellt ett starkt ideal. I antologin *Svenska Journalister 1989-2011* om svenska journalistvanor framgår det att idealet är som starkast bland yngre journalister. Objektiviteten som ideal i journalistrollen har även en stark ställning bland äldre journalister, om än med en mer pragmatisk syn på det. I det stora hela kan man ändå slå fast att objektiviteten är ett av de viktigaste idealen som finns i den svenska journalistkåren²². Historiskt sett har objektiviteten spelat en mer eller mindre betydande roll i det journalistiska arbetet²³. Samtidigt står det tydligt i våra svenska pressetiska regler att nyhetsförmedlingen skall vara korrekt och allsidig. Att journalister ska vara kritiska mot nyhetskällor, och vara tydlig mot läsarna vad som är faktaredovisning och kommentar.²⁴ Det är ett rimligt antagande att de två tidningar som i denna studie ska analyseras vill följa de uppsatta etiska reglerna. Därför är det intressant att undersöka om rapporteringen skiljer sig åt

¹⁸ Strömbäck (2012:271)

¹⁹ ibid

²⁰ ibid

²¹ Bjereld, Ydén (2015:291)

²² Asp (2012)

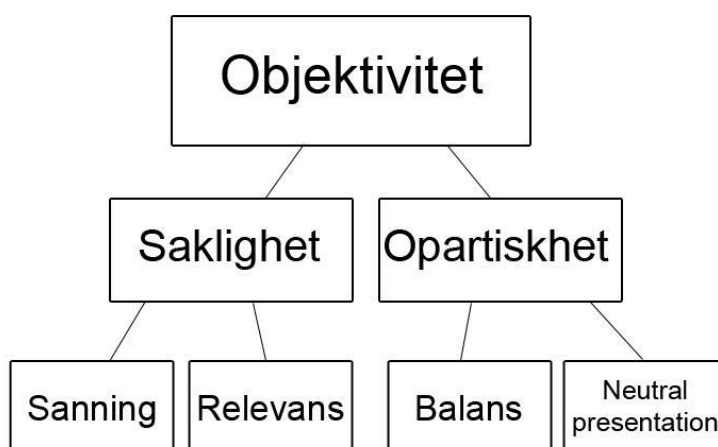
²³ Häger (2009:19)

²⁴ Allmänhetens pressombudsman (Hämtad 2016-10-26)

mellan rapporteringen om USA och Ryssland och huruvida det starka objektivetsidealet påverkas.

3.1.2.1 Vad är objektivitet?

Bengt Johansson beskriver i *Handbok i journalistikforskning* Jörgen Westerståhls objektivitetsmodell, där objektiviteten kan delas upp i flera olika delar, se figur 3.1. Om nyheten är både sann och relevant uppfyller den kravet för saklighet och om den är både neutralt presenterad och har en balans där flera sidor får komma till tals är den opartisk. Uppfylls båda dessa kan nyheten, enligt Westerståhls objektivitetsmodell, sägas vara objektiv.²⁵

Figur 3.1 Westerståhls objektivitetsmodell

Johansson beskriver sanning som centralt för objektiviteten. Även om de andra kraven uppfylls i en nyhet så spelar det inte någon roll om den inte är sann. Relevans anser han dock är något som är svårare att bedöma, då det också har att göra med läsaren eller lyssnarens subjektiva bedömning av huruvida nyheten är relevant eller inte, men att man kan utgå från nyhetsvärderingsprinciper för att undersöka detta.²⁶

Balans beskriver Johansson som att alla parter behandlas lika. Vid till exempel en tvåpartskonflikt ska alltså båda parter få komma till tals om det konflikten handlar om och beskrivas på ett balanserat sätt. Neutral presentation grundar sig i att journalisten inte får använda ordval och uttryck på ett sådant sätt att hen tar ställning för någon av parterna i konflikten.²⁷

²⁵ Johansson (2015:192)

²⁶ Johansson (2015:192)

²⁷ ibid

3.1.2.2 Objektiva vinklingar

En texts vinkling kan teoretiskt delas in i två olika dimensioner, där den första rör huruvida vinkeln är öppen eller dold och den andra dimensionen rör om vinkeln är medveten eller omedveten. Genom att kombinera dessa kan man få fram vilken typ av vinkling det handlar om. Johansson använder sig av en modell skapad av Denis McQuail, som följer nedan.

	Dold	Öppen
Medveten	Propaganda	Partiskhet
Omedveten	Kulturell vinkling	Strukturell vinkling

Figur 3.2 McQuails olika typer av nyhetsvinkling

Det som är mest relevant för undersökningen är kulturell och strukturell vinkling, då varken Aftonbladet eller Dagens Nyheter tillhör något slags propagandaorgan eller partipress.

Den kulturella vinklingen, enligt denna tolkningen av objektivitet, görs omedvetet av de svenska journalisterna som heller inte syns utåt. Det handlar om att de svenska medierna speglar den kulturen de själva är med i med sin nyhetsrapportering, vilket skulle kunna aktualiseras för genomförande av denna studie då Sverige kan argumenteras ligga närmare USA än Ryssland kulturellt. Den strukturella vinklingen är emellertid öppen, men ändå omedveten, som figur 3.2 visar. Påverkan av objektiviteten beror på hur strukturerna inom media är uppbyggda och följer nära till teorin om medielogiken. Vinklingen beror alltså på hur de olika redaktionerna är uppbyggda, hur en tidning eller annat medie jobbar och hur de måste förhålla sig till resten av samhället. Det är något som sker i det öppna men som inte är en medveten handling från journalisterna i sig.²⁸

3.1.3 Nyhetsvärdering

Nyhetsvärdering är ett annat begrepp som ofta blir diskuterat av forskare inom journalistik. Teorin om nyhetsvärdering har förändrats över tid men har alltid på ett eller annat sätt baserats på olika kriterier. Ett av de kriterier som blir aktuella för vår undersökning är det om närhet. Nyheter värderas efter en händelses geografiska, kulturella och tidsmässiga närhet till det land mediet verkar. En princip som blir aktuell i studien eftersom Ryssland ligger nära

²⁸ Johansson (2015:194-195)

Sverige geografiskt medan USA ligger närmare Sverige kulturellt²⁹. Ryssland är emellertid inte lika kulturellt nära Sverige som USA är. Detta är något som måste tas i beaktning när resultaten analyseras, då det kan vara en bakomliggande anledning till de mönster som kan påträffas. Däremot finns det vissa händelser som är av så pass allmänt intresse att de omskrivs oberoende av var på jorden de äger rum. Och i de fallen kommer det att undersökas närmare på bland annat hur dessa händelser vinklas, vilka som får komma till tals och hur man arbetar med källor.

Sensationer är också en del av nyhetsvärderingen, ju mer sensationell en nyhet är desto större chans att den får en plats i tidningen. Sensationella nyheter tenderar ofta att gå mot det negativa hållet och handla om händelser så som olyckor, brott, krig och katastrofer. Även elitpersoner, personer som representerar en slags kulturell, sportslig, politisk eller liknande elit höjer en nyhets värde och gör en händelse mer intressant.³⁰

Sigurd Allern beskriver att det utöver dessa även finns nyhetskriterier som drar åt det kommersiella hållet. Han beskriver en sak som kan göra att en händelse aldrig blir en nyhet. Att ju större resurser en artikel kräver (det vill säga personal, arbetstid, pengar) desto mindre är chansen att artikeln skrivs och nyheten blir till. Allern beskriver även att "Ju mer den redaktionella strategin bygger på att väcka sensation för att fånga publikens uppmärksamhet, desto större är sannolikheten för en "medievriddning" där underhållningselement blir viktigare än kriterier som relevans, saklighet och grundlighet".³¹

3.1.4 Medielogiken

Även teorin om medielogiken kan vara intressant att ta i beaktande i denna studie. Medielogiken går ut på att samhället blivit allt mer medialiserat. Vilket innebär att många institutioner och människor i samhället anpassar sig efter mediernas logik. Det manifesteras i att institutioner och företag imiterar mediernas arbete för att kunna nå ut med sina budskap. Men också att människor upplever den verklighet som medierna förmedlar mer verklig än verkligheten själv. Med den makten som medierna har finns också en inneboende konkurrens mellan medierna, där olika medieslag konkurrerar om den medialiserade massans uppmärksamhet³². Det skulle kunna vara ett skäl till att journalistikens källkritik kan tummas på för att kunna rapportera om antingen USA eller Ryssland på ett visst sätt, för att kunna få uppmärksamhet från publiken. Resonemanget här kan dock vara likt den om hönan och ägget. Är det medierna som skapat bland annat skepticism hos folket gentemot Ryssland, eller är det befolkningens skepticism som färgat av sig på medierna?

3.1.5 Källkritik

2003 kom Krisberedskapsmyndigheten (numera Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) ut med boken *Sant eller Falskt?* skriven av Torsten Thurén för att upplysa om hur man ska förhålla sig till olika källor. I boken framgår det att källkritiken bör utgå ifrån 4

²⁹ Häger (2009:87)

³⁰ Ghersetti (2012: 213-214)

³¹ Allern (2012:245)

³² Strömbäck (2004:41)

principer. En uppgifts äkthet, närhet i tid, beroendeskop och tendens är fyra principer som ska tas i beaktande när det kommer till att granska en källa. Vidare beskriver Thurén att det både inom journalistiken och historievetenskapen är en "etablerad princip" att inte tro på en uppgift om den inte bekräftats av två oberoende källor. Vilket även Björn Häger bekräftar i sin bok *Reporter*.³³

3.1.5.1 Äkthet

Begreppet äkthet beskrivs av Thurén kortfattat som huruvida det källan säger är sant eller inte. Förfalskningar av bevis i brottmål, påhittade nyheter utspridda av pr-byråer och Hitlers förfalskade dagböcker tas upp som exempel där källan inte varit det den utgivit sig för, vilket kan leda till att media skriver om nyheter som faktiskt inte är sanna.³⁴

3.1.5.2 Närhet i tid

Torsten Thurén beskriver att ju närmare en händelse ligger i tiden, desto mer trovärdiga är berättelserna om händelsen i fråga. En beskrivning som stämmer med några undantag enligt Thurén. Till exempel kan chocktillstånd och ens intressen påverka hur väl man minns en händelse. Om man befinner sig i chock kan man vara mindre tillförlitlig än om man inte befinner sig i chock och man minns även saker man är intresserad av bättre än saker man inte har något intresse för.³⁵

3.1.5.3 Beroendeskop

När det kommer till beroendeskop finns det två typer enligt Thurén. Dels horisontellt beroende, alltså att två källor har pratat med varandra och att deras bild av till exempel en händelse därigenom kan ha förändrats, och dels vertikalt beroende (även kallat tratering), vilket innebär att informationen går genom flera källor.

Gällande horisontellt beroende så ger Thurén ett exempel på sådant. Vittnen till en olycka eller ett brott, som sedan muntligt pratat om vad som hänt och på så sätt omedvetet sammanfogat sina två versioner av händelsen till en version som bygger på båda personernas upplevelser. Vid skriftlig horisontellt beroende kan det bero på att den ena källan skrivit av något den andra skrivit. Thurén beskriver detta beroende som att källorna inte blir mer trovärdiga ju likare deras utsagor är, utan mindre, då människor aldrig kan uppfatta händelser exakt likadant.³⁶

Vertikalt beroende, eller tratering, handlar om huruvida personen man får uppgiften ifrån har sett eller upplevt saken ifråga själv, eller om den hört något från någon annan - det vill säga om personen är en förstahandskälla eller inte. En historia som går via flera personer och sedan landar hos en tidning kan ha ändrat innehåll på vägen och berätta något som den från

³³ Häger (2014:184)

³⁴ Thurén (2003:28)

³⁵ ibid (2003:44)

³⁶ ibid (2003:51)

början inte gjorde. Även när tolkning krävs från en intervjuperson kan trädning uppstå, då tolken blir en slags mellanhand mellan förstahandskällan och reportern.³⁷

3.1.5.4 Tendens

Tendens bygger enligt Thurén på att källan har någon slags bakomliggande partiskhet i det den förmedlar till journalisten. Det handlar helt enkelt om att källan kan undanhålla vissa bitar av sanningen, utan att nödvändigtvis behöva ljuga. Thurén beskriver att dessa situationer, framförallt när tendensen börjar övergå till rena lögner, är vanligast under krig och stora konflikter.³⁸

3.2 Tidigare forskning

Den tidigare forskningen inom det området som undersöks i denna uppsats är inte särskilt omfattande. Det finns mycket tidigare forskning gjord om hur svenskar ser på Ryssland (eller Sovjetunionen) och Sveriges historiska bakgrund med Ryssland. Den enda studie som tycks undersöka hur Ryssland skrivs om i svensk media i mer nutida sammanhang är en kandidatuppsats, *Sverige behöver inte oroa sig - än*³⁹. Det finns heller inga jämförande studier mellan Ryssland och något annat land. Gällande studier om hur svenska medier beskriver USA finns det inte heller någon uttömmande forskning som tycks vara relevant för denna studie.

3.2.1 Vilseledning

Statsvetaren och forskaren Stefan Olsson har skrivit en studie om Västvärldens mediabevakning av annekteringen av Krimhalvön 2013. Boken handlar om hur Rysslands mediala informationskrig påverkar västerländska journalisters arbete och på så vis också resultatet av deras arbete. I och med informationskriget har bland annat svenska medier haft mycket svårt att förhålla sig till ryska källor. Därmed har även trovärdiga källor i viss mån förkastats. Detta har gjort att västerländska medier ibland har svårt att se "det ryska perspektivet". Resultatet av de båda sidornas oförmögenhet att skilja på sanning och lögn, har enligt Olsson lett till upptrappning i konflikten mellan Ryssland och västvärlden⁴⁰. Boken är dock utgiven av Timbro förlag, som tillhör en liberal tankesmedja, vilket kan vara värt att ta i beaktning.

3.2.2 Terrorkriget i kvällspressen

Gert Z Nordström har för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap räknat ut en studie i hur Sveriges ledande kvällstidningar porträtterade terrorattacken i USA 2001. I den studien undersöker de hur Expressen och Aftonbladet hanterade nyhetshändelsen. Det pratas också om hur massmedier vid krigsutbrott tenderar att sprida propaganda, och hur man som journalist ska skilja på olika typer av propaganda, om den är dold eller öppen. Studien undersöker också hur kvällspressen framtonade nyhetshändelserna och hur estetiken används för att locka läsarna. I undersökningen diskuteras även andra stora nyhetshändelser som

³⁷ ibid (2003:56)

³⁸ ibid (2003:61-62)

³⁹ Bosson, Trollmåne (2014)

⁴⁰ Stefan Olsson (2016:210)

Estoniakatastrofen. Nordström menar att de tidningar som han undersökt, tenderar att oavsiktligt sprida propaganda, genom att exempelvis publicera utdrag ur Usama Bin Ladins tal. Han säger också att viss mån av propagandaspridning är svårfrånkomlig, men att redaktionerna bör ha en dialog gällande det, när det kommer till material som publiceras.⁴¹

3.2.3 Tio dagar som skakade världen

Lars Nord och Jesper Strömbäck har också gjort en studie om terrorattacken i USA 2001, samt den efterföljande invasionen av Afghanistan. Men här undersöks istället stora mediehus i Sverige över lag, och deras framtoning av händelserna. Olika typer av svenska medier diskuteras och jämförs med varandra i fråga om rapportering. Studien diskuterar också huruvida de svenska medierna lyckades ge en sanningsenlig bild till det svenska folket⁴². Studien visar att det skrevs nästan dubbelt så många nyhetsartiklar om terrorattacken i New York, jämfört med invasionen av Afghanistan. Det vill säga, svenska medier verkar värdera terrorattacken som en viktigare nyhet, än kriget i Afghanistan. Generellt för alla artiklar om de båda händelserna är att det främst är personer från den amerikanska militären som får komma till tals. Det vill säga, rapporteringen tenderar att bli väldigt ensidig. Det spekulerades också mer i svenska medier när det kommer till terrorattacken, jämfört med kriget i Afghanistan.⁴³

Studien menade att undersöka om svenska medier förmedlade en negativ bild av muslimer och islam. I resultatet kommer de dock fram till att så inte var fallet. Ingen av de svenska tidningarna/ nyhetskanalerna uttryckte en direkt negativ bild av muslimer eller islam.

Studiens slutsats är att svenska medier lyckades ge en sanningsenlig bild av de pågående händelserna till läsarna. Däremot förekom det en del stereotyper i nyhetsartiklarna/inslagen, men de förstörde inte nyhetsbilden så pass att den skulle kunna kallas icke sanningsenlig. Även om den var något ensidig i vissa sammanhang.⁴⁴

Något som studien också diskuterar är svenska journalisters användning av så kallade elitkällor när det gäller rapporteringen av terrorattackerna i USA. Elitkällor definieras här som politiker, tjänstemän, militärer mm. Dessa källor tycks ofta få komma till tals, och då i synnerhet amerikanska elitkällor. Något som kan bli relevant att ta i beaktande i denna studie.⁴⁵

3.2.4 Sverige behöver inte oroa sig - än

Charlotta Bosson och Antonia Trollmåne undersökte i sin kandidatuppsats *Sverige behöver inte oroa sig - än 2014* hur Ryssland beskrivs i svensk media, vilket blir relevant att ta del av inför denna studien. Deras resultat pekar på att gestaltningen av Ryssland i svensk media

⁴¹ Nordström (2002:61-64)

⁴² Nord, Strömbäck (2002:168-170)

⁴³ ibid (2002:94)

⁴⁴ Nord, Strömbäck(2002:158)

⁴⁵ ibid (2002:87, 93)

(Aftonbladet, Dagens Nyheter, Rapport och Dagens Eko) är “genomgående negativ och genomgående ensidig”.⁴⁶

3.2.5 Sovjetbilden i nordisk press

Stefan Höjelid undersöker i sin avhandling hur en rad händelser med kopplingar till Sovjetunionen porträtteras i några finska, svenska och norska tidningar. Han väljer att titta på åsiktsmaterial i tidningarna, något som inte kommer tas upp i den här studien. Han använder sig av attributionsteorin och undersöker dispositionella och situationella tolkningar av olika incidenter. För att göra analysen mer överskådlig, delar han in de olika tidningarna i en skala från negativt till positivt tolkningsmönster. De svenska tidningarna (Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter) bedöms ha ett negativt tolkningsmönster, vilket innebär att dessa “i skarpa ordalag misstror, kritiserar och fördömer sovjetiskt agerande” och “har en benägenhet att snarare framhäva intern istället för externa förklaringsfaktorer vid så kallade incidenter”.⁴⁷

3.2.6 Rysslandsbilden i Sverige från Ivan den förskräcklige till Vladimir Putin

Svenskarnas inställning till Ryssland har sedan länge präglats av en misstro, om än av varierande grad. Då de två länderna var inblandade i ett flertal konflikter från 1500-talet och framåt, så som Karl XII:s krig, har det som Torsten Burgman beskriver funnits en rysskräck i Sverige, framförallt under 1800- och 1900-talet. Historiskt sett har det för det mesta enligt Burgman funnits en negativ inställning mot Ryssland i Sverige.⁴⁸

Inställningen i Sverige till Ryssland har dock varierat, då vissa kungar genom tiden varit mer välvilligt inställda till vårt grannland i öst än andra. Då Burgmans forskning publicerades 2001 ansåg han dock att svenskarna blivit mer välvilligt inställda till Ryssland och att “tron på ett fredligt Ryssland växte i Sverige”.⁴⁹

3.2.7 Att gestalta en region

Avhandlingen *Att gestalta en region* skriven av Jesper Falkheimer beskriver det mediala efterspelet efter att Öresundsbron byggdes mellan Sverige och Danmark. I och med ihopkopplingen av de två länderna fanns det en stor förhoppning på en väl fungerande ny region vid Öresund, som skulle slå ihop Köpenhamnsregionen och region Skåne rent ekonomiskt. Detta lyckades med varierande framgång. Bland annat fanns förhoppningar på en integration mellan Sverige och Danmark i Skåne-regionen och att den gemensamma handeln skulle öka. Även tron på ett mer integrerat medielandskap i regionen trodde man på. Något som inte riktigt lyckades. Lokalnyheter med Öresund-fokus fick inget gehör, utan snarare fokuserade medierna mer på andra aspekter om respektive land. Avhandlingen blir aktuellt för denna studie av flera anledningar, men främst kring det sätt som avhandlingen tar upp hur dansk och speciellt svensk press gestaltar respektive land. Bland annat kom skribenten fram till att istället för att medierna främjade integration mellan länderna i regionen, så blev resultatet det motsatta. Det tycks vara fallet att när medier från ett land

⁴⁶ Bosson, Trollmåne (2014:43)

⁴⁷ Höjelid (1991:114)

⁴⁸ Burgman (2001:94)

⁴⁹ ibid (2001:96)

rapporterar om ett annat land hamnar stor fokus på skillnader och stereotyper om landet i fråga istället för att söka förståelse och integrering mellan länderna. Medierna får en slags nationalkaraktär.⁵⁰

3.2.8 Vladimir Putin och Rysskräcken

Den före detta utrikeskorrespondenten Vladislav Savic har skrivit en bok om Ryssland och landets president Vladimir Putin. Han skriver utifrån sin egen erfarenhet samt intervjuer med andra utrikesjournalister och annan informationsinhämtning. Boken baseras på Vladimir Putins liv under de första tio åren under 2000-talet samt Rysslands relation till västvärlden. Savic beskriver hur Sveriges medier har antagit en allt hårdare ton gentemot Ryssland sen slutet av 1990-talet. Han vittnar också om en negativ attityd från kolleger och chefer gentemot Ryssland som han upplever är hård och ensidig. Savic menar i sin bok att den hårda mediedebatten gentemot Ryssland är ensidig och orättvis. Liksom människors attityd mot Ryssland och ryssar i övrigt.⁵¹

3.2.9 Comparing Media Systems

Paolo Mancini och Daniel Hallin beskriver i sin studie, *Comparing Media Systems*, om hur det tycks finnas tre olika mediasystem i västvärlden. De som listas är det liberala mediasystemet, som finns främst i Nordamerika samt Storbritannien, det demokratisk-korporativistiska systemet, som är framträdande i Nordeuropa inkluderat Sverige, samt det pluralistiska systemet, som främst finns i länderna runt Medelhavet.

Det liberala systemet är ett kommersialiserat system som är fristående från den politiska makten⁵². Det demokratisk-korporativistiska systemet kännetecknas främst för en historiskt stark partipress och en stark public service. Alltså har medierna mer med den politiska makten att göra här, men är ändå självständigt och har en demokratiskt granskande syfte⁵³.

Dock har Mancini och Hallin anmärkt att flera länders medier som tillhör den demokratisk-korporativistiska modellen har börjat likna den liberala modellen. Bland de länderna är Sverige. Därmed börjar det svenska mediasystemet likna det amerikanska mer och mer, främst efter kommersialiseringen av svenska medier som skett i slutet av 1900-talet. Något som kan vara värt att ta i beaktande i denna jämförande studie⁵⁴. Hallin och Mancini tar också upp att länder i det tidigare östblocket i Europa i viss mån också ingår i några av de tre mediasystemen. Men då dessa länder fram till början av 90-talet var starkt influerat av kommunismen så ser deras mediehistoria och därmed framväxten av mediasystem annorlunda ut. Skribenterna nämner ingenting om det ryska mediasystemet, men det tycks inte vara helt orimligt att dra en analogi från det resonemanget om påverkan av kommunismen att anta att det ryska och det svenska mediasystemet skiljer på sig avsevärt.⁵⁵

⁵⁰ Falkheimer (2004:172)

⁵¹ Savic (2010:258-262)

⁵² Hallin & Mancini (2004:198)

⁵³ ibid (2004:144-145)

⁵⁴ ibid (2004:178,180)

⁵⁵ ibid (2004:144)

4. Metod, material och urval

För att avgränsa undersökningen så att den är praktiskt möjlig att genomföra har ett urval gjorts i en vecka i september 2016. Under denna vecka analyseras de artiklar som skrivits om Ryssland och USA som anses varit relevanta för vår undersökning. För att sedan undersöka dessa artiklar har en kvalitativ innehållsanalys valts som metod och operationaliseringen av denna sker med hjälp av en massmedieretorisk analysmodell.

4.1 Dags- och kvällstidningar

En dagstidning definieras i presstödssammanhang som en “allmän nyhetstidning av dagspresskaraktär, som normalt utkommer med minst ett nummer per vecka”. I denna definition ingår inte gratistidningar, utan för att klassificeras som dagstidning krävs det att tidningen även kostar pengar.⁵⁶

Kvällstidningar började växa fram i Europa under början av 1900-talet och bygger på lösnummerförsäljning, till skillnad mot dagspressen som riktar in sig mot prenumeranter. Journalistiken i kvällstidningar är också mer sensationsinriktad än i dagstidningar.⁵⁷

4.2 Kvalitativ textanalys

En kvalitativ textanalys behandlar, till skillnad från en kvantitativ analys, varje text på ett unikt sätt. Där värderas delar av de analyserade texterna högre, där de utvalda delarna analyseras mer noggrant. Texterna analyseras i sin helhet, sina delar och i sin kontext, som det beskrivs i Peter Esiassons et al. *Metodpraktikan*. Där argumenteras det för att en kvalitativ textanalys kan vara att föredra framför en kvantitativ sådan då det inte är förekomsten av ett fenomen som är intressant att undersöka utan något som ligger dolt bakom texten, vad det är som orsakar fenomenet. Vid genomförandet av en kvalitativ textanalys kan man undersöka flera olika typer av fenomen och försöker synliggöra olika strukturer. En del av undersökningen blir att fråga analysenheter ett antal utvalda frågor och läsa texten aktivt för att finna svaret på frågorna, antingen direkt från texten eller genom egna tolkningar av texten. Genom att göra på detta vis blir det möjligt att ordna texterna och dess innehåll och därmed se ifall texterna verkligen står upp för de uppsatta normerna kring objektivitet och källkritik som den svenska journalistiken har satt upp.⁵⁸

4.3 Urval

Den utvalda tidsperioden är 12 till 19 september 2016 och den valdes med syftet att avgränsa materialet, för att kunna göra en mer grundlig kvalitativ textanalys. Förutom tidsbegränsningen bestämdes att enbart artiklar från Dagens Nyheter och Aftonbladet skulle analyseras. Anledningen till de valda nyhetskällorna är för att se om det skiljer sig mellan kvällstidningar och dagstidningar i objektiviteten gentemot USA och Ryssland. Aftonbladet

⁵⁶ Hadenius et. al (2008:51)

⁵⁷ Hadenius et. al (2008:73)

⁵⁸ Esiasson (2012:210)

är Sveriges största kvällstidning och Dagens Nyheter Sveriges största dagstidning, vilket innebär att dessa har en agendasättande position i Sverige.⁵⁹

Materialet för uppsatsen har dessutom begränsats ytterligare när det kommer vilka typer av texter som analyserats. Krönikor, analyser och all annan form av åsiktsmaterial har valts bort och texter från nyhetsbyråer finns alltså inte med bland materialet. Även vissa texter där länderna som jämförs, spelar en mindre roll. Exempelvis om ett av länderna nämns lite kort men inte spelar en central roll i texten. Detta då syftet är att undersöka just nyhetstexter, som tidningarna själva producerat. Dessa nyhetstexter förväntas följa kraven på objektivitet och saklighet samt i viss mån källkritik.

Vi har medvetet valt att inte analysera webbtexter, på grund av risken att missa någon text som kanske tagits bort, samt för att undvika omskrivningar av texter som kan ha publicerats i papperstidningen.

Även nyhetstexter som handlar om sport har tagits bort i urvalsprocessen. Detta för att analysen annars skulle innehålla allt för mycket artiklar om just sport. Mycket skulle i så fall också handla om World Cup i Ishockey som ägde rum under perioden med start 17 september vilket skulle påverka representativiteten av artiklarna samt våra möjligheter att besvara våra frågeställningar.

Anledningen till valet av tidsperiod är att för att hålla undersökningen så kronologiskt nära i tiden som möjligt för studiens genomförande. Detta för att kunna säga hur situationen ser ut just nu och inte för två år sen. Annars riskerar studiens relevans minska om artiklar som publicerats ännu tidigare skulle analyserats. Det ständigt föränderliga förhållandena mellan Sverige och dessa länder när det kommer till säkerhetspolitik och andra yttre omständigheter gör att mycket kan ändras på kort tid. Därför är september månad 2016 intressant för denna studie. Att analysera tidningarna under en period på en vecka tycks vara rimligt för att ha tillräckligt mycket material för att kunna säga något om hur tidningarna skriver om de respektive länderna, utan att det är så pass mycket material att det praktiskt inte blir möjligt att undersöka texterna på djupet.

Under september 2016 stod USA inför ett presidentval och Ryssland inför ett parlamentsval. Något som kan leda till att andelen politiska artiklar var fler än vanligt, vilket kanske kan göra att vår undersökning inte är applicerbar på tidsperioder då det inte är valår. Att det lyckosamt nog är valår i både Ryssland och USA gör att jämförelsen i sig fortfarande kan ske. Hur tidningarna rapporterar om valen visar delvis hur tidningarna rapporterar om ländernas politik och studien blir därigenom någorlunda applicerbar även på år då det inte är val i länderna. Eftersom det är valår i båda länderna så blir USA och Ryssland dessutom mer uppmärksammade i svensk media och därför borde det finnas mer material att utgå ifrån, vilket gör resultaten mer pålitliga.

⁵⁹ TS mediefakta (2016-12-14)

Ett praktiskt problem har emellertid uppstått med urvalsperioden då det har varit svårt att få tag på exemplar av både Aftonbladet och Dagens Nyheter från den 19 september. De utgåvorna saknades på universitetsbiblioteket i Göteborg vilket gjorde det svårt att få tillgång till tidningarna i fysisk form. Istället fick en noggrann sökning på Mediearkivet ske för den 19 september, vilket förhoppningsvis genererade de artiklar som går under de uppsatta analyskriterierna. Det finns alltså en risk att någon artikel som skulle kunna vara relevant för studien har missats trots sökningen, eftersom en undersökning av tidningarna från den 19 september i sin helhet inte har kunnat genomföras. Trots det finns det gott om material att analysera så denna risk bör inte påverka resultatet eller generaliserbarheten av studien.

4.4 Analysschema

För att kunna få svar på våra frågeställningar måste jämförbara parametrar skapas, vilket har gjorts genom att arbeta fram ett analysschema som utgår ifrån den massmedieretoriska analysmodellen som tas upp i *Nyheter - att läsa tidningstext* av Lundgren et. al⁶⁰. Modellen beskrivs som ett antal uppsatta frågor som man ställer till texterna som är föremål för analys för att på så sätt undersöka hur texten berättar om en händelse. Denna kvalitativa metod kan med dessa frågor grundläggande undersöka de utvalda texter.

Genom att anpassa de punkter som tas upp i *Nyheter - att läsa tidningstext* har följande analysschema arbetats fram för att få svar på de uppsatta frågeställningarna.

- Vad handlar artikeln om? Är det politiska händelser, vardagliga händelser eller olyckshändelser eller någon annan sorts händelse?
- Vilka personer får komma till tals? Är det politiker? (högt uppsatta eller mindre högt uppsatta sådana?), vanliga människor bosatta i USA eller Ryssland, ryssar eller amerikaner bosatta i Sverige eller någon annan sorts personer?
- Används några värdeladdade ord? Till exempel används anklagas, anses eller kritiserar om en regerings eventuella felaktiga agerande?
- Vilka källor används? Hur framställs dessa? Vilka bedöms som trovärdiga och vilka ifrågasätts? Vilken nationalitet har källorna? Säger de positiva eller negativa saker? Beskrivs ländernas representanters uttalanden som påståenden eller fakta?
- Vilken vinkel har artikeln? Vad i texten markerar journalistens vinkel? Finns det flera vinklar? Vilka vinklar finns INTE med? Vad i nyhetshändelsen är det som gör att journalisten tycks motivera sin vinkel?

⁶⁰ Lundgren et al., (1999: 57)

4.5 Analys

Efter insamlandet av analysenheter som passade in på de uppsatta kriterierna slutade det med att 27 artiklar från perioden valdes ut för analys. Längden på artiklarna varierar från att vara korta notiser på en tidningssidas ytterkant, till längre reportage som täckte flera sidor. Genomsnittslängden av artiklarna ligger emellertid på ett uppslag ungefär. I 10 av texterna som analyseras, har Ryssland en mer eller mindre framträdande roll medan USA har en mer eller mindre framträdande roll i 15 av analysenheterna. I två av artiklarna har både USA och Ryssland en roll.

Analysenheterna delas upp mellan författarna av denna uppsats och analyseras individuellt mellan dem. Artiklarna delas upp utifrån om de handlar om Ryssland eller USA och ett analysdokument upprättas där varje fråga i analysformatet besvaras en i taget. När grunden i analysförfarandet var färdigställt kontrollerades analyserna i grupp för att se till att alla frågor blivit relevant besvarade och att de fortfarande följde frågeställningarnas riktlinjer. Efter alla texter gått igenom, kopplas analysen tillbaka till frågeställningarna för att se vilka mönster som syns genom texterna, och vilka mönster som inte finns. Genom att jämföra texterna om de olika länderna, sammanfattas de observerade mönstret i artiklarna i resultatdelen.

4.6 Metoddiskussion

I denna studie används en kvalitativ innehållsanalys för att analysera artiklarna i urvalet, då vi anser att det är den metoden som passar vårt syfte bäst. Detta då många av de saker vi vill undersöka kräver en mer djupgående textanalys än till exempel en kvantitativ. En kvantitativ analysmetod hade dock gett möjligheten att samla in fler analysenheter än en kvalitativ. Detta hade möjligtvis kunnat leda till att resultaten hade kunnat vara mer generaliserbara än de är i dagsläget, då tidsperioden som undersökts är kortare än vad som varit möjligt vid en kvantitativ innehållsanalys. För att kunna urskönja mönster i hur man skriver om de olika länderna passar en kvantitativ textanalys inte för vår studie. Detta eftersom vi med hjälp av en kvantitativ metod inte hade kunnat gå in på djupet av texterna. Vi hade kunnat se hur ofta Ryssland och USA omskrivs i Dagens Nyheter och Aftonbladet och hur ofta vissa sorters källor och värdeladdade ord används. Men det vi vill undersöka är dels hur svenska journalisters objektivitet påverkas av de olika länderna och hur källkritiken står sig. För det krävs det en analys på djupet. Därför behöver vi läsa texterna på ett mer ingående sätt än vid en kvantitativ innehållsanalys. För att kunna se mönster i hur man skriver om länderna så krävs det att man inte bara räknar vad som skrivs utan också ser i vilket sammanhang det skrivs, hur tonen i texten är och vilka mönster som återkommer i texterna. Vi vill helt enkelt inte se hur ofta vissa företeelser förekommer utan istället ett mönster i varför och hur de gör det. Hade vi gjort en kvantitativ analys hade vi kanske kunnat uttala oss om vilka källor som används, men inte hur dessa framställs och huruvida de ifrågasätts eller inte.

I vår studie har vi tagit inspiration från den kritiska diskursanalysen, men valt att inte göra någon djupare analys av det slaget. Det beror på att en kritisk diskursanalys tar upp och undersöker företeelser i samhället i stort utifrån de journalistiska texterna. Vi kommer att

kolla på bakomliggande orsaker och strukturer som kan förklara varför journalister skriver om länderna på ett visst sätt. Men det vi vill undersöka är inte samhällets strukturer och de “omedvetna sociokulturella processerna” utan journalisternas, och därigenom tidningarnas, objektivitet och källkritik, vilket inte fungerar lika väl med en kritisk diskursanalys.⁶¹

För att analysera våra texter och för att kunna jämföra dem med varandra har vi valt att utgå ifrån den massmedieretoriska analysmodellen som tas upp i *Nyheter - att läsa tidningstext* av Lundgren et. al. Modellen beskrivs som ett antal uppsatta frågor som man ställer till texterna som är föremål för analys för att på så sätt undersöka hur texten berättar om en händelse. Denna kvalitativa metod kan med dessa frågor grundläggande undersöka de utvalda texterna. De parametrar vi sedan får fram från varje text kommer möjliggöra en övergripande jämförelse mellan dem. Därför anser vi att den massmedieretoriska analysmodellen lämpar sig väl för vår studie.

5. Resultat

5.1 Sammanfattning

För att sammanfatta resultaten kort: det finns en skillnad mellan hur Aftonbladet och Dagens Nyheter behandlar Ryssland och USA i sina artiklar. De stora dragen som framkommer i den textanalys som gjorts är att variationen i de artiklar som handlar om USA är mycket större än i de som handlar om Ryssland. Detta återkommer i alla delar, händelser, värdeladdade ord, källor, vinklar och vilka som får komma till tals, som analyserats i texterna. Artiklarna om Ryssland handlar om politik och militära händelser, vilket även återspeglar sig i vilka källor som används, medan artiklarna om USA istället har en spridning som mer påminner om svensk inrikesrapportering.

Man kan även i de analyserade texterna se en tilltro till USA och en misstänksamhet mot Ryssland. Både när det kommer till länderna i sig och hur man använder deras medier som källor i texterna. Amerikanska medier skrivs av utan att ifrågasättas, medan ryska medier försöks motbevisas.

5.2 Typer av händelser

Vilka typer av händelser från de båda länderna bedömer svenska medier som tillräckligt relevanta för att omskrivas och vad finns det för skillnader och likheter mellan de två länderna?

5.2.1 Ryssland

I artiklarna om Ryssland syns två typer av artiklar. De som handlar om militära händelser och de som handlar om politiska händelser.

5.2.1.1 Militära händelser som rör Ryssland

I artiklarna om militära händelser har Ryssland en passiv roll, artiklarna handlar om Sverige i grunden men Ryssland omnämns som ett militärt hot, som i artikeln *Hemligt hot mot Sverige*,

⁶¹ Berglez (2010:274)

publicerad i Aftonbladet 19 september 2016. Aftonbladet skriver enbart om militära händelser när det kommer till Ryssland, medan Dagens Nyheter skriver om både militära och politiska händelser, med en ganska jämn fördelning. Det som framförallt stått i fokus i artiklarna om Ryssland under veckan som analyserats är att svensk militär återvänt till Gotland, där Ryssland pekas ut som anledningen till det i de artiklar som har analyserats. I sin helhet handlar dessa artiklar om en händelse i Sverige med svenska aktörer på en svensk plats. Anledningen till att texterna ändå gick under kriterierna för analysen är att Ryssland omnämns och är ett återkommande tema i dessa artiklar.

5.2.1.2 Ryska politiska händelser

De politiska händelser som skrivs om Ryssland handlar om motstånd mot de nuvarande makthavarna. I artikeln *Rysslands jordlösa kräver sin rätt*, som publicerades i Dagens Nyheter 18 september 2016, så intervjuas ryska bönder om hur den nuvarande politiken påverkar dem, i detta fallet på ett negativt sätt. I artikeln *Uppgiven opposition inför ett "obetydligt val"*, publicerad i Dagens Nyheter 15 september 2016, så handlar det, som rubriken antyder om att oppositionen är kritiska till valet och handlar inte speciellt mycket om valet i sig eller den politik som förs. Samma sak gäller i artikeln *Anklagelser om fusk kantar valet*, som publicerades i Dagens Nyheter 19 september 2016, där handlingen enbart bygger på regeringskritiska personers uttalanden. Ingen av artiklarna handlar egentligen om själva sakpolitiken i Ryssland, eller några politiska nyheter utan om hur personer bosatta i Ryssland, på olika sätt, försöker motverka den politik som förs just nu. De ryska makthavarna ifrågasätts direkt och indirekt, men kommer sällan till tals vilket exemplifieras i kapitlet om värdeladdade ord nedan.

5.2.2 USA

I artiklarna om USA finns inte lika klara mönster. Det finns istället en större spridning i vilka händelser som omskrivs. En stor del av artiklarna handlar om politik och brottshändelser. Men det finns även artiklar av den lättsammare sorten, såsom artikeln *De kysste sig in i världshistorien* och personporträttet *Hon var redo att offra allt*, båda publicerade i Aftonbladet 12 september 2016. Även några artiklar om militära händelser, det vill säga USA och Rysslands inblandning i Syrien-konflikten, tas upp. Artiklarna från Dagens Nyheter handlar enbart om politik, brottshändelser och Syrien-konflikten medan artiklarna från Aftonbladet inte innehåller några politiska eller militära händelser utan istället tar upp brottshändelser och lättare nyheter som tidigare nämnda personporträtt. Även i artiklarna om USA med politiska händelser i fokus handlar det mesta inte om själva politiken, utan om saker runt omkring. Tendensen som kan skönjas vid en jämförelse med texterna om Ryssland är att de artiklar inriktade på USA rör mer regelrätta nyhetshändelser eller lättare ämnen medan texterna om Ryssland ständigt återkommer till händelser av politisk eller militär karaktär.

5.2.3 På plats i länderna

De flesta artiklarna om USA handlar om händelser som sker i landet medan Rysslands-artiklarna ofta handlar om händelser i Sverige som knyter an till Ryssland. Ett mönster som är extra tydligt i Aftonbladet, där inga av artiklarna om Ryssland faktiskt utspelar sig i landet i

fråga. Dagens Nyheter har bättre spridning mellan var händelserna utspelar sig. Men även där finns ett tydligt mönster. Artiklar om militära händelser utspelar sig i Sverige medan de om politiska händelser utspelar sig i Ryssland.

5.3 Aktörer

Finns det några mönster kring vilka som får komma till tals i de texter som handlar om Ryssland respektive USA?

5.3.1 Citering av aktörer

Gällande personer som får komma till tals finns det en del distinktioner att göra i texterna. För det första finns det personer som får komma till tals direkt i de olika artiklarna med tillhörande talstreck. Dessa personer tycks personligen ha intervjuats av de två tidningarna, vilket faller under en typ av personer som får komma till tals. För det andra finns det personer som får komma till tals genom citat från presskonferenser och uttalanden. Ett mönster som är påfallande med denna distinktion är att de flesta människor som får komma till tals i texter som berör Ryssland har varit i direkt kontakt med tidningarna. De tydligaste exemplen på detta är Dagens Nyheters rapportering från Ryssland, i de reportage där korrespondenten Anna-Lena Laurén varit skribent. Då har ryska personer uttalat sig och fått förklara sin ståndpunkt (vilka ståndpunkter och vilka ryssar redovisas nedan). I övrigt tycks många svenskar få komma till tals i flera artiklar som rör Ryssland, där händelsen i och för sig utspelar sig i Sverige. I dessa artiklar, som handlar om militära händelser, får dock inga ryska personer komma till tals. Något som tydligt märks i Aftonbladets och Dagens Nyheters rapportering av återmilitariseringen av Gotland. Förvisso är det rimligt att svenska aktörer hörs i en följetong om något som händer i Sverige. Samtidigt är det värt att anmärka att landet Ryssland mer eller mindre framställs som ett hot och en anledning till återmilitariseringen i samtliga artiklar om Gotland och att representanter för Ryssland inte kommer till tals i dessa artiklar.

När det gäller artiklarna som berör USA finns ett annorlunda mönster. Citering sker i stor utsträckning av olika aktörer i USA-artiklarna. Men det finns mycket som ger skäl till att tro att flera personer inte varit i direkt kontakt med tidningarna i de artiklar som analyserats. Citaten kommer snarare från pressmeddelanden, presskonferenser eller uttalanden gjorda till andra nyhetsmedier. Flera exempel på detta kan hittas. I artikeln *Bomb skakar USA inför FN-toppmötet* publicerad i Dagens Nyheter 19 september 2016 citeras guvernören i den amerikanska delstaten New York i artikeln. Där finns citatet: *“under en presskonferens vid lunchtid var beskedet från myndigheterna...”*. Hela artikeln ger intrycket av att citeringen sker från presskonferenser alternativt via amerikanska medier. Detta trots att texten är skriven av Dagens Nyheters korrespondent i Washington, Sanna Torén Björling som därmed borde vara på plats. Undantaget till den indirekta citeringen i artiklar om USA är om aktörerna är svenska. Både politiker och privatpersoner verkar vara i direkt kontakt med tidningen. Det godaste exemplet på detta är en svenskvinklad sidoartikel i som publicerades i Aftonbladet 19 september 2016. Artikeln med rubriken *“Förstod direkt att det var allvarligt”* beskriver ett bombdåd i New York City i USA och hur tre svenskar som befann sig i staden under dådet upplevde händelsen. Här har Aftonbladet av allt att döma pratat med de svenska aktörerna

direkt och ingen hänvisning till andra medier eller uttalanden finns att utläsa. Alltså tycks det finnas ett mönster i att svenska tidningar och dess journalister är mer benägna att tala och citera aktörer direkt i artiklar där Ryssland spelar en viss roll medan citeringar i artiklar om USA ofta hämtas in på annat sätt än genom direktkontakt. Undantaget är när det gäller svenska aktörer, där de verkar vara i direktkontakt med tidningarnas journalister.

En annan distinktion man kan göra är personer som får komma till tals i texterna indirekt. Med det menas att de inte citeras, men personernas agerande och beskrivningen av personerna från journalisten kan göra att ett budskap från personen ändå kommer fram. Detta är förekommande i flera artiklar, främst i de som berör Ryssland, där personer som president Vladimir Putin och det maktavande partiet Enade Ryssland beskrivs i artiklarna och därmed på ett sätt kommer till tals, men utan att citeras. I Dagens Nyheters artikel från 15 september 2016 *Uppgiven opposition inför "obetydligt val"* omnämns Rysslands premiärminister och Enade Rysslands toppnamn Dmitrij Medvedev och hans sätt att föra en valkampanj genom att inte vara med på debatter och att partiet har en slogan som lyder "Presidentens Parti". Dock citeras han inte, men hans agerande kan ändå tolkas som att han kommer till tals. Denna passiva aktörsroll syns också i Dagens Nyheters artikel *Rysslands jordlösa kräver sin rätt* från 18 september 2016. Där omnämns den ryska underrättelsetjänsten FSB i ett stycke och deras agerande mot skribenten och de andra svenska journalisterna på plats. Dock sker ingen direkt citering av de tjänstemän som beskrivs. Ett övergripande mönster i de artiklar som utspelar sig rent geografiskt i Ryssland kan man märka av att ryska maktavare visserligen är någon form av aktör i artiklarna, men att de nästan aldrig citeras.

Liknande företeelser med aktörer som indirekt kommer till tals finns i artiklar som fokuserar mer eller mindre på USA. I artikeln *Bomb skakar USA inför FN-toppmötet* i Dagens Nyheter 19 september 2016 omnämns båda presidentkandidaterna Donald Trump och Hillary Clinton och hur de reagerade på den explosion som nyligen ägt rum i New York City. Det beskrivs vad de har sagt, men ingen direkt citering görs. Det kan dock tilläggas att ett citat av Donald Trump visserligen figurerar, men inte i traditionell mening med ett pratminut:

Trump kritiserades för att han omedelbart påstod att explosionen var en bomb - långt innan ordningsmakten hade fastställt något sådant. Han fick informationen om händelsen i samband med ett kampanjmöte i Colorado Springs och kommenterade också med att säga att "vi lever i farliga tider, det är bäst att vi blir väldigt tuffa, hörni"

Det övergripande mönstret är att det är främst politiska aktörer som indirekt får komma till tals i både texter som handlar om USA och texter som handlar om Ryssland. Emellertid hörs politiker i högre utsträckning i artiklar om USA än i de ryska fallen. Mer om det följer här nedan.

5.3.2 Aktörer i artiklarna

5.3.2.1 Politiker

Hittills har endast hur aktörerna i artiklarna kommer till tals diskuterats. Men det är också värt att fokusera på *vilka* det är som är aktörer i de analyserade artiklarna. Med tanke på att det är parlamentsval i Ryssland och presidentsval i USA så figurerar en hel del politiker i texterna. Framförallt i de något längre texterna som berör USA nämns både den republikanske presidentkandidaten Donald Trump och den demokratiska presidentkandidaten Hillary Clinton, trots att texten i sig inte berör någon politisk händelse. Exempelvis beskrivs deras agerande och uttalande i flera av artiklarna som berör explosionen i New York den 17 september 2016. Ryska politiker som på något sätt har med parlamentsvalet att göra figurerar i en av de analyserade texterna och i det fall handlar det om politiker som mer eller mindre sitter i opposition, i form av ett reportage kring representanter för det ryska kommunistpartiet i artikeln *Uppgiven opposition inför "obetydligt val"*, publicerad i Dagens Nyheter 15 september 2016. Dock kommer inga makthavande politiker direkt till tals i artiklarna om Ryssland, förutom en kort citering av president Vladimir Putin i texten *Anklagelser om fusk kantar valet* publicerad 19 september 2016 i Dagens Nyheter. Makthavande politiker, som inte har en direkt uttalad roll i det amerikanska valet får komma till tals i flertalet artiklar om USA, medan motsvarande politiker i Ryssland inte får höras alls. Exempel på dessa politiker är New Yorks borgmästare Bill de Blasio och delstaten New Yorks guvernör Andrew Cuomo. De har framträdande roller i bland annat Aftonbladets artikel *En avsiktlig attack* från 19 september 2016 samt i Dagens Nyheter *Bomb skakar USA inför FN-toppmötet* från samma datum.

Svenska politiker figurerar också i artiklarna som berör de två länderna. I de flesta artiklarna som rör Ryssland där svenska politiker får uttala sig är det främst den svenska försvarsminister, Peter Hultqvist, som får kommentera det hela, medan statsminister Stefan Löfven omnämns i USA-texter och utrikesminister Margot Wallström är en aktiv aktör i en artikel som utspelar sig i USA. Huruvida dessa mönster beror på vilket land artikeln handlar om går, och kommer, att diskuteras. Då Margot Wallström och Stefan Löfven endast kom till tals i en artikel vardera, finns det även skäl att ifrågasätta generaliserbarheten av den aspekten.

5.3.2.2 Privatpersoner

När det gäller privatpersoner, är detta en kategori av personer som inte har en yrkesmässig roll i de texter som analyserats. Med det menas att aktörens medverkan i artiklarna inte beror på att den agerar som någon slags expert, talesperson eller politiker i texten, utan är med i egenskap av privatperson. I de amerikanska texter som handlar om konkreta händelser, så som bombattentatet i New York, förekommer privatpersoner om än sparsamt. I de fall de förekommer är de med på grund av att de varit vittnen till händelsen eller drabbats av nyhetshändelsen på något sätt. Något som stämmer överens med de tre svenskar som får komma till tals i Aftonbladets *Förstod direkt att det var allvarligt* eller Dagens Nyheter

Bomb skakar USA inför FN-toppmötet, båda publicerade den 19 september 2016. Överlag är det inte privatpersoner som har en huvudroll i artiklarna. Men en trend som kan synas i de texter som berör USA så är privatpersoner med i relativt politiskt neutralt laddade artiklar. Artiklarna handlar om strikta nyhetshändelser (bomb i New York) eller kuriosa händelser (som i *Kusk hetsade häst på Manhattan - föll ihop på gatan*, publicerad i Aftonbladet 15 september). Ett mönster som kan synas här är att de få privatpersoner som kommer till tals inte nödvändigtvis är amerikaner. De finns även svenska privatpersoner som får agera.

När det gäller privatpersoners medverkan i texter som handlar om Ryssland finns ett annorlunda mönster. Där figurerar ryska privatpersoner endast i de texter som i grunden utgår från rysk politik. Privatpersoner får komma till tals i artiklarna som handlar om hur det ryska valet anses hopplöst, hur det nuvarande politiska systemet påverkar bönder negativt samt i texten som berör ett misstänkt valfusk i landet. Samtliga privatpersoner i texterna som handlar om Ryssland är till synes ryssar.

Det finns ytterligare en skillnad mellan Ryssland och USA när det gäller vilka privatpersoner som får komma till tals, som också beror på textens vinkel. I USA-texter så får svenskar "på plats" komma till tals om det svenska perspektivet på en USA-relaterad händelse, så som i artikel *Förstod direkt att det var allvarligt* i Aftonbladet den 19 september 2016. Detta är något som inte finns i de texter som handlar om Ryssland, vilket delvis kan bero på att man heller inte vinklar de texter som faktiskt handlar om Ryssland (och inte återmilitariseringen av Gotland, det vill säga) så att de på något sätt berör Sverige. Ett mönster som också framträder som en skillnad mellan artiklarna om Ryssland och om USA är *vad* privatpersonerna får tala om i texterna. I alla texter om USA uttalar sig privatpersoner ofta i egenskap av vittne till en viss händelse. I texterna om Ryssland leder alla uttalanden från privatpersoner till att i slutändan beröra politik. Ryska privatpersoner pratar politik mer i svenska medier än vad den amerikanska motsvarigheten får göra, trots att det är val i båda länderna.

5.3.2.3 Tjänstemän

Som tjänstemän räknas de aktörer som är en myndighet eller som representerar en myndighet eller liknande institution. Typiska tjänstemän som figurerat har varit polismyndigheter och presstalesmän. Tjänstemän har oftast, tillsammans med politiker, fått en relativt stor roll i flera av artiklarna. Detta gäller i synnerhet texterna som berör USA. I regel är det polismyndigheterna som får komma till tals, vilket kan ha att göra med det bombdåd som ägde rum i New York City under den veckan som analyserats. Andra typer av tjänstemän som finns med är talespersoner från FN och personer som arbetar nära med politiker, så som de som medverkat i tidigare politiska kampanjer i texten *Fysiska kollapsar är vanliga i krävande kampanjer*, publicerad i Dagens Nyheter 13 september 2016.

När det gäller artiklar som berör Ryssland så är det nästan avsaknaden av tjänstemän som är påfallande. Detta är något som även uppmärksammas i en del av de ryska texterna, att ryska tjänstemän inte vill uttala sig. I artikeln *Rysslands jordlösa kräver sin rätt*, publicerad i Dagens Nyheter 19 september 2016, ägnas ett helt stycke åt lokala tjänstemän och politikere

ovilja att höras. Enda myndigheten som kommer till tals, och då indirekt, är den ryska underrättelsetjänsten FSB. Alltså verkar det som att amerikanska tjänstemän får en hel del utrymme i svenska tidningar i många sammanhang medan ryska tjänstemän inte får, eller vill, ha det.

5.3.2.4 Militär

Ett anmärkningsvärt mönster som finns i de texter som rör Ryssland är hur mycket plats svensk militär får i texterna. I flertalet texter får högt uppsatta svenska militärer komma till tals och ta stor plats i texterna. Allt ifrån överbefälhavaren till en menig får höras. Det kan emellertid argumenteras för att detta mönster är ett tillfälligt sådant, med tanke på den hårda nyhetsbevakningen av återmilitariseringen av Gotland. Militär personal förekommer även i texter som berör USA. I dessa fall handlar det om amerikansk militär och artikeln som de amerikanska militärerna figurerar i rör sig om ett personporträtt av en amerikansk stridspilot, vilket gör uttalanden från militär mer eller mindre nödvändiga.

5.3.2.5 Media

Det finns också starka tendenser till att olika former av medier får komma till tals i de analyserade texterna. Det tydligaste mönstret är att flertalet amerikanska medier får komma till tals i de texter som rör USA. I styckena nedan i denna studie diskuteras amerikanska medier som frekvent förekommande källor. Men det kan också argumenteras att amerikanska medier också kommer till tals i svenska tidningar genom sitt urval av nyhetshändelser och intervjupersoner, som sedan får figurera i svensk press. Det rör sig främst om amerikansk press och tv som får komma till tals i de texter som berör USA. Detta handlar främst om de fall då nyhetshändelsen utspelar sig i just USA. Det förekommer också fall där amerikanska journalister får en ännu tydligare aktörsroll i de analyserade texterna. Då rör det sig främst om texter som i grunden är politiska, som i artikeln *Redaktörer redo gå i fängelse för Trumppublicering*, publicerad i Dagens Nyheter 14 september 2016. Om man jämför svenska journalisters relation till amerikanska medier som aktörer med deras relation till den ryska motsvarigheten, så behandlas ryska medier mer styvmoderligt, det vill säga att en större skepsis tycks finnas i gestaltningen och kommenteringen kring ryska medier. Bland annat beskrivs en rysk mediekälla i artikeln *ÖB vill se fler soldater på Gotland*, publicerad i Dagens Nyheter 16 september 2016:

Ryska Sputniks påstående att förbandet saknar tillstånd att skjuta på Tofta skjutfält är inte riktigt sant.

Här har alltså den ryska nyhetsbyrån uttalat sig i texten, men samtidigt bagatelliserats av skribenten, vilket det inte finns något exempel på i några av de artiklar som berör USA. Ryska medier får marginellt komma till tals i texter som utspelar sig i Ryssland, men blir också mer eller mindre ifrågasatta som aktörer i texterna. Även exempel på enskilda ryska journalister som får figurera i de analyserade texterna finns, men de får inte alls lika framträdande roller i de texterna, som de enskilda amerikanska journalisterna får i texterna som de är del av.

5.3.2.6 Övriga aktörer

I kategorin för övriga aktörer hamnar de aktörer som i sitt sammanhang inte platsar in i de kategorier som redogjorts för ovan. Anledning att dessa aktörer inte blir kategoriserade i egna kategorier beror på att deras roller inte är tillräckligt representativa i studien. Det som kan noteras dock är att "övriga personer" främst figurerar i texter som berör USA. Exempel på detta är då svenska mediepersonligheter som i artikel *Nu vill USA ha svenska deckarduon* (Aftonbladet 15 september 2016), amerikanska personer som är relevanta ur ett historiskt perspektiv som i *De kysste sig in i världshistorien* (Aftonbladet 12 september 2016) samt personer som misstänkt ligga bakom något form av brott, som exempelvis artikeln *Snuvades på lärarjobbet - då skickade han döda skunkar som hämnd* (Aftonbladet 15 september 2016). Även internationella organisationer som FN och Amnesty kan figurera som aktörer också. Då rör det främst strikta nyheter om USA som i artikeln *Obama måste benåda Edward Snowden*, publicerad i Dagens Nyheter 15 september 2016, eller nyheter som rör både Ryssland och USA som i artiklarna *Vapenvilan möts med pessimism* och *Hjälpändningar till civila når inte fram - trots vapenvilan* från Dagens Nyheter 13 respektive 17 september 2016.

I de ryska artiklarna är läget tvärtom. Där går aktörerna relativt lätt att kategorisera och några övriga aktörer finns i regel inte bland de analyserade artiklarna. Det enda undantaget är när svenska experter får figurera och där tala om Ryssland.

5.4 Värdeladdade ord

Används några värdeladdade ord, och i så fall, hur skiljer dessa sig åt mellan de båda länderna?

I texterna om Ryssland kan man se att negativt laddade ord ofta används om "makten", det vill säga de politiker som styr landet. I artikeln *Rysslands jordlösa kräver sin rätt*, publicerad i Dagens Nyheter 18 september 2016, beskrivs de makthavande jordbrukspolitikerna som att de har en "armé jurister för att vinna rättegångar" och har "utnyttjat sin politiska ställning". I och med de värdeladdade orden får man känslan av att de är onda människor som utnyttjar de "vanliga människorna", alltså bönderna i detta fallet. I två andra artiklar om rysk politik *Uppgifven opposition inför ett "obetydligt val"* (Dagens Nyheter 15 september 2016) och *Anklagelser om fusk kantar valet* (Dagens Nyheter 19 september 2016) beskrivs valet som riggat och odemokratiskt, utan att dessa påståenden bemöts av någon med andra åsikter. Det starka ifrågasättandet av den ryska statsapparaten och dess makthavare gör att läsaren lätt får ett okritiskt intryck av oppositionen genom att den presenterade faktan i artiklarna stämmer överens med det som de intervjuade oppositionspolitikerna hävdar. Citatet nedan från artikel *Rysslands jordlösa kräver sin rätt* visar väl hur ifrågasättande skribenterna kan vara om de ryska makthavarna:

Valdebatten inför valet har varit besynnerlig. Debatter på tv förekommer, men Enade Rysslands ordförande Dmitrij Medvedev deltar inte, trots att han är premiärminister och etta på partilistan.

Den ryska premiärministerns agerande ifrågasätts direkt och ord som "besynnerlig" förekommer för att markera att agerandet inte är normalt i Ryssland, trots att läsaren inte får någon hänvisning till hur tv-debatter egentligen går till i landet och vilka det är som deltar.

När ryska medier används som källor i de svenska texterna förekommer även negativt laddade ord om dessa. När den ryska nyhetsbyrån Sputnik, en statlig nyhetsbyrå, citeras beskrivs det som ett *“budskap”* och *“påstående”*. Något som kan antyda att nyhetsbyrån har en agenda och någon sorts propagandaspridande funktion och att man helt enkelt inte litar på det den säger. När den ryska tv-kanalen Russia Today, som även den är statlig, citeras så beskrivs det de kommit fram till som att de *“gjorde en egen geografisk tolkning”*. Att skriva att de gjort en egen tolkning i det här sammanhanget kan föra tankarna till att den tolkningen inte är den rätta. En tidning sticker dock ut. I artikeln *Anklagelser om fusk kantar valet*, publicerad i Dagens Nyheter 19 september 2016, citerar man den ryska tidningen Novaja Gazeta, som är en regeringskritisk tidning. Denna beskrivs inte med några värdeladdade ord.

Ryska privatpersoner beskrivs på ett sätt som kan få läsaren att sympatisera med dem och att som att de är en utsatt grupp av människor som blir orättvist behandlade av den ryska politiska makten. De i särklass tydligaste exemplen på detta finns i artikel *Rysslands jordlösa kräver sin rätt* (Dagens Nyheter 18 september 2016) och *Uppgiven opposition inför ett “obetydligt val”* (Dagens Nyheter 15 september 2016), vilket också är två av tre texter där ryska personer kommer till tals via förstahandscitat. Framför allt i artikeln *Rysslands jordlösa kräver sin rätt* finns det tydliga exempel på beskrivningar av de här människorna, som används för att väcka sympati. Förutom en rad olika känslosamma historier om hur jobbigt böndernas liv är, inleds texten med ett stycke som beskriver vad bönderna har på sig. Särskilt den sista meningen i det första stycket skulle kunna tolkas som lite nedvärderande.

Också de äldre männen har på sig sina bästa kläder: skjorta, kostymbyxor och keps. De yngre är barhuvade.

Hur vet reportern vad som är böndernas bästa kläder? Och det här med att en keps, beskrivs som en persons bästa kläder, skulle kunna vara ett exempel på att reportern använder sig av den här beskrivningen för att väcka sympati. Även längre fram i texten beskrivs en kvinna på ett sätt som skulle kunna tolkas på ett nedvärderande sätt:

Hon trycker handväskan i sina händer. Hårt, som om hon kramade sin dröm:
Ett litet hushåll med ankor och svin.

Igenom hela artikeln använder sig reportern av ord som skulle kunna tolkas som värdeladdade när bönderna beskrivs. Exempelvis: *“När de skinnade bönderna”*. När agroföretagen som är på den *“motsatta sidan”* beskrivs används också en del värdeladdade ord. Men då med en helt annan innebörd. Exempelvis: att de *“glufsar i sig åkrar”*. Sammanfattningsvis är det tydligt i artikeln *Rysslands jordlösa kräver sin rätt*, att reportern använder sig av en sorts relativt hård David och Goliat-retorik.

Även i *Uppgiven opposition inför ett “obetydligt val”* beskrivs vissa av intervjupersonerna på ett sätt som skulle kunna tolkas uppmana läsaren till att tycka synd om dem. Exempelvis en 38-årig kvinna som heter Jelena Nikina och som är medlem i Rysslands kommunistiska parti och närvarar på kommunisternas valvaka. Hon säger:

Pappa var kommunist, så det var ett naturligt val för mig.

Även om orden kommer från ett citat, och hon med största sannolikhet har sagt så, skulle det här citatet i en svensk läsares ögon, se ut som att Jelena Anikina inte har någon egen vilja. Även bilden på henne i artikeln visar en kvinna med drömsk blick med upplyst ansikte. Även bilden skulle kunna tolkas som att det här är en lite bortkommen person.

I de texter som beskriver återmilitariseringen av Gotland så används uttryck som "topphemligt", "hot" och "främmande makt", i till exempel *Ryssland har visat att de är beredda* och *Nu ökar risken för spionage* (publicerade i Aftonbladet 16 respektive 17 september 2016) alla i sammanhanget att det finns ett hot mot Sverige från Ryssland. Orden har kanske ingen direkt positiv eller negativ laddning, men kan kännas något dramatiska. I och med att ordvalen inte heller underbyggs i texterna, genom att förklara vad det är för hot, varför något är just topphemligt och inte hemligt och vilken denna främmande makt är, så känns det som att de används i syftet att göra texterna mer dramatiska.

I texterna om USA är det, precis som med vilka händelser som omskrivs, något spretigare när det gäller de värdeladdade orden. Det är dessutom inte i speciellt många artiklar det förekommer värdeladdade ord. Det man kan se i de analyserade texterna är att de värdeladdade orden som finns ofta är åt de positiva hållet när det kommer till landet USA. Dessa används ofta i syfte att väcka sympati för landet eller för att man ska förstå allvaret i en händelse. Till exempel i artikeln *Offren hedrades i New York*, publicerad i Dagens Nyheter 12 september 2016, där en minnesstund för 11-septemberattackerna beskrivs. Minnesstunden beskrivs som "en känslös ceremoni" två gånger i texten, och i texten beskrivs även hur New York stannat upp under den. Dessa ord kan tyckas användas för att väcka sympati. I artikeln *En avsiktlig attack*, publicerad i Aftonbladet 19 september 2016, beskrivs hur "staden är på hjälpänn" och hur myndigheterna "jagar" personerna bakom dådet, vilket kan tolkas som ord som används för att öka dramatiken i texten.

Jämfört med hur de analyserade texterna har gestaltat den ryska makten och dess politik ser beskrivandet av den amerikanska motsvarigheten annorlunda ut. Makten i USA, såsom borgmästare Bill de Blasio och guvernören Andrew Cuomo i artikeln *En avsiktlig attack*, beskrivs ofta på ett neutralt sätt med till synes sakliga benämningar:

Stadens borgmästare Bill de Blasio var försiktigare när han berättade om dådet och hur det kommer påverka staden den närmaste tiden.

I citatet framstår borgmästaren och hans agerande med en neutral ton och utan värdeladdade ord. Bill de Blasio framställs som saklig och professionell genom sin försiktighet när kunskaperna om dådet i New York ännu är få.

Ett undantag som man dock kan se genom texterna är att den republikanska presidentkandidaten Donald Trump ofta beskrivs på ett negativt sätt, till exempel i artikel *Fysiska kollaps är vanliga i krävande kampanjer*, publicerad i Dagens Nyheter 13 september 2016, beskrivs Donald Trump som att han har "bestämt sig för" vissa saker, vilket kan kännas som att han beskrivs som barnslig, medan den demokratiska presidentkandidaten Hillary Clinton och den sittande presidenten Barack Obama beskrivs mer neutralt.

5.5 Källor

Hur använder svenska medier sig av olika typer av källor när det gäller nyhetsrapportering rörande Ryssland respektive USA?

I de artiklar som undersökts i denna studie så kan man se att det finns en skillnad mellan vilka källor som de två tidningar som analyserats använt sig av.

5.5.1 Ryssland

Ett övergripande mönster när det kommer till källor som kan skönjas i rapporteringen av Ryssland är att källor som i grunden är svenska och har någon slags militär eller politisk koppling åtnjuter stor trovärdighet från tidningarna. Aftonbladet och Dagens Nyheter framställer dessa källors uppgifter som fakta. Detta oavsett om källorna är tydligt namngivna eller inte. Samtliga av texterna, som beskriver Ryssland, från Aftonbladet handlar om att Gotland har återmilitariserats. Källorna i dessa texter är uteslutande svenska. Det handlar om personer med insyn och olika perspektiv på det militära läget i Sverige. I vissa fall är det exempelvis den nuvarande överbefälhavaren och i andra fall handlar det om personer som har haft stor insyn i det militära läget i Sverige, men som nu sysslar med något annat. Samtliga av dessa framställs som trovärdiga och ifrågasätts inte i texterna. Ett exempel på trovärdigheten tidningarna sätter till de svenska källorna finns i artikeln *Ökat ryskt hot mot Sverige hölls hemligt*, som publicerades i Dagens Nyheter 19 september 2016:

En av Sveriges främsta specialister på att bedöma den här typen av information är Wilhelm Agrell, professor i underrättelseanalys vid Lunds Universitet.

– Någoting har hänt i underrättelsebild. Men vi medborgare vet inte vad det är...

I exemplet presenteras Wilhelm Agrell med sitt yrke för att styrka hans expertis. Ingenting i texten ifrågasätter det som sägs av källan. Ett mönster som tycks vara genomgående i alla Gotlandstexter som analyserats, som berör Ryssland.

Förutom förstahandskällor använder sig Aftonbladet i stor utsträckning av källor som från början delat med sig av information till Dagens Nyheter, dvs en annan svensk nyhetskälla. Bakgrunden till detta är att Dagens Nyheter under den vecka som analyserats kom med en större militär nyhet som Aftonbladet också skrev om. Det handlade om att den ökade militära närvaron på Gotland beror på att det finns ett ökat hot från Ryssland, enligt Dagens Nyheters källor. Källorna som Dagens Nyheters skribenter har använts sig av är anonyma och Aftonbladet hänvisar helt enkelt till tidningen i sina artiklar om återmilitariseringen av Gotland. Källorna beskrivs som att de har *“insyn i underrättelseläget och Sveriges militära beredskap”*. Mer än så beskrivs inte källorna i artiklarna. Men i och med att i princip alla artiklar som analyserats bygger på dessa källor får man anta att både Dagens Nyheter och Aftonbladet ser dem som trovärdiga. Även Dagens Nyheters texter verkar anses som mycket trovärdiga, eftersom Aftonbladet gör omskrivningar av deras artiklar utan att ifrågasätta det som står i dem eller de källor som Dagens Nyheter använt. Eftersom Aftonbladet inte tycks använda sig av några ryska källor i de analyserade texter som handlar om Ryssland märks ett mönster av i att tidningen verkar ha stor tilltro till svenska källor om landet.

När det kommer till Dagens Nyheters rapportering om återmilitariseringen av Gotland, använder de sig, liksom Aftonbladet, av diverse experter inom det militära området. Personer med mer eller mindre insyn i det militära läget i Sverige, så som överbefälhavaren och forskare inom underrättelseanalys. Dagens Nyheter använder sig, precis som Aftonbladet, av övervägande svenska källor när det kommer till artiklarna om återmilitariseringen av Gotland. Undantaget är att ryska källor marginellt används för att visa på hur nyhetshändelsen rapporteras om i Ryssland, men källorna tillför ingen ny fakta om händelsen i sig. Dagens Nyheter använder sig också av flera svenska "källor med insyn i underättelseläget och Sveriges militära beredskap". Även dessa anonyma källor anses som trovärdiga av både Dagens Nyheter och Aftonbladet. Något som bland annat markeras i artikeln "Ökat ryskt hot mot Sverige hölls hemligt:

Källor i regeringskansliet uppger för DN att hotet från Ryssland ökat, men att innebörden av hotet hålls hemlig även för dem.

Förvisso garderar sig skribenten med ordet "uppger" för att visa att det inte rör sig om renodlad fakta. Men det kan fortfarande argumenteras för att skribenten och tidningen anser de anonyma källorna som trovärdiga, då ordet "uppger" är det enda ifrågasättande av källan som kan finnas i texten.

Dagens Nyheter använder sig också av vissa ryska medier som källor, TV-kanalen Russia Today och nyhetsbyrån Sputnik. Båda dessa två förekommer i ett stycke i en av artiklarna, men det är tydligt att reportern inte ser dessa källor som seriösa, vilket redogörs i frågeställningen om värdeladdade ord ovan. Dagens Nyheters artiklar om "det ryska hotet" innehåller många olika källor som bekräftar samma sak, men vissa av dessa källor är vaga och otydliga. Exempelvis står det saker som "flera borgerliga politiker" och "Säkerhetspolisen", men det hänvisas inte till någon speciell politiker, person inom Säkerhetspolisen eller konkret rapport. Andra källor är mer konkreta, som exempelvis överbefälhavaren Micael Bydén som är en vanligt återkommande källa i Dagens Nyheters texter.

Den största skillnaden mellan källorna i Aftonbladet och Dagens Nyheter är att Dagens Nyheter har en utrikeskorrespondent i Ryssland, vilket leder till att de använder sig av ryska personer i Ryssland som källor. I vårt urval förekommer tre sådana texter, *Uppgiven opposition inför ett "obetydligt val"* (Dagens Nyheter 15 september 2016), *Anklagelser om fusk kantar valet* (Dagens Nyheter 19 september 2016) och *Rysslands jordlösa kräver sin rätt* (Dagens Nyheter 18 september 2016). Den sistnämnda handlar om bönder i södra Ryssland som blivit av med mycket mark på grund av olika anledningar. Anledningen till att reportaget görs är att det är parlamentsval i Ryssland, så mycket fokus ligger på valet och hur det påverkar böndernas liv. Källorna som får komma till tals i den här texten är nio privatpersoner som alla är jordbrukare eller före detta kolchosarbetare. Dessa privatpersoner berättar i texten mycket om "hur det är" i Ryssland och behandlas som seriösa källor, de ifrågasätts alltså inte i texten. Ingen från "den motsatta sidan", alltså från någon del av ryska staten kommer till tals i texten. Det redovisas mycket fakta om böndernas situation, det är

oklart om det är bönderna själva som har berättat hur det fungerar eller om journalisterna har tagit reda på faktan från några andra oberoende källor. Exempelvis står det att olika affärsmän har köpt upp marken som bönderna förut hade, och att bönderna nu inte har tillåtelse att bruka den. Detta står skrivet i löpande brödtext. Som läsare kan man uppleva att det är förvirrande eftersom att det inte redovisas var denna fakta kommer ifrån.

Den andra texten, *Uppgiven opposition inför ett "obetydligt val"*, som är skriven av Dagens Nyheters utrikeskorrespondent handlar om kommunisternas valkampanj i Moskva. Reportern och fotografen gör helt enkelt ett nedslag på plats. Det är flera personer som i texten får komma till tals. Främst handlar det om det ryska kommunistpartiets ordförande Gennadij Ziuganov, en av ledamöterna för partiet i duman (parlamentet), Vladimir Rasjkin samt partikollegan Jelena Anikina. Dessa får alla tre anses ha rollen som politiker i artikeln. Jekaterina Zelenskaja, en civilperson som Dagens Nyheter talat med utanför kommunistpartiets partimöte är kritisk mot partierna i duman. Den andra personen är Marija Maksimova. En person som gillar president Vladimir Putin, men som anser att valet till duman är obetydligt.

Förutom dessa intervjupersoner, används flera andra källor i texten. NKVD:s arkiv används som källa. NKVD var den sovjetiska säkerhetspolisen som var aktiv under Stalins tid.⁶² Utöver det används VTsIOM⁶³ och Levada som båda är icke statligt ägda opinionundersökningsinstitut⁶⁴ som opinionsinstitut som källor till olika opinionsundersökningar i texten. Där anges den tidigare vara känt att "*frisera siffrorna till Kremels fördel*", något som inte styrks av någon annan källa i texten. Flera påståenden framställs också utan att någon källa presenteras. Såsom att kommunisterna i Ryssland ofta får kritik för att vara nöjda med sin position i landet. Intervjupersonerna verkar anses som trovärdiga källor för det som de förmedlar i sina citat, då de inte ifrågasätts i texten.

5.5.2 USA

Gällande USA så kan man se ett tydligt mönster - och det är att man ofta använder sig av amerikanska medier som källor till sina nyheter. Dels så finns det texter som helt eller delvis är direkta omskrivningar av texter från amerikanska tidningar, som artikeln *Hon var redo att offra allt*, publicerad i Aftonbladet 12 september 2016, som är omskriven från den amerikanska tidningen Washington Post. Men ofta använder man sig av enstaka citat från politiker eller privatpersoner hämtade från amerikanska medier. Vilka tidningar det rör sig om varierar mycket mellan artiklarna, allt från i Sverige välkända tidningar som Washington Post som används som källa i *Hon var redo att offra allt*, till i Sverige mindre välkända nyhetskanaler som WTHITV10 som används som källa i artikeln *Snuvades på lärarjobbet - då skickade han döda skunkar som hämnd*, publicerad i Aftonbladet 15 september 2016.

Det man kan se tydligt i de texter som analyseras är att oavsett vilket amerikansk nyhetsmedie man citerar så använder sig Aftonbladet och Dagens Nyheter av dem som

⁶² Nationalencyklopedin (Hämtad 2016-12-13)

⁶³ WCIOM (Hämtad 2016-12-13)

⁶⁴ Levada_Hämtade 2016-12-13)

trovärdiga källor. Detta märks då de inte ifrågasätts i texterna, utan citeras på ett sätt som att reportern på Aftonbladet eller Dagens Nyheter själva var på plats när intervjupersonen uttalade sig till det amerikanska mediet. I vissa fall garderar sig reportern genom att exempelvis skriva “*ska hästen ha kollapsat mitt i en korsning*” i artikeln *Kusk hetsade häst på Manhattan - föll ihop på gatan* (Aftonbladet 15 september 2016), istället för att skriva: “hästen kollapsade”. Det märks även på att reportern i vissa fall nöjer sig med att använda sig av enbart ett amerikanskt nyhetsmedie som källa i en text, och därmed går ifrån principen att bekräfta fakten från två oberoende källor. Även den höga frekvensen av amerikanska nyhetsmedier som källa skulle kunna tolkas som att man i Sverige anser att dessa medier har hög trovärdighet.

Ofta används amerikanska myndigheter som källor, ibland genom att de citeras från amerikanska medier. Myndigheter ifrågasätts inte direkt i texterna, utan det de säger på till exempel en presskonferens används som en slags fakta, som i artikeln *Bomb skakar USA inför FN-toppmöte*, publicerad i Dagens Nyheter 19 september 2016. Dessa citeras dessutom utan att ifrågasättas från amerikanska medier, som i artikeln *Snuvades på lärarjobbet - då skickade han döda skunkar som hämnd*, publicerad i Aftonbladet 15 september 2016, där man kan anta att det amerikanska mediet WTHITV10 fått sina uppgifter från amerikanska myndigheter. I och med att man inte direkt ifrågasätter de amerikanska medier som har citerat myndigheterna i första hand, ifrågasätter man inte heller myndigheternas uttalanden. Vilken kan tolkas som att Aftonbladet och Dagens Nyheter anser att de amerikanska myndigheterna är trovärdiga källor.

5.6 Vinklar

Hur vinklas artiklar om liknande händelser i USA respektive Ryssland? Finns det tendenser till att vinkla i stort sett likvärdiga händelser på olika sätt (i fråga om vad skribenten väljer att lyfta fram)? Om händelser vinklas på olika sätt, finns det utomliggande faktorer som förklarar detta, och vilka kan i så fall dessa faktorer vara?

När det kommer till hur texterna om USA och Ryssland kan man se vissa mönster i hur händelser vinklas. Då händelserna skiljer sig åt ganska mycket mellan de två länderna finns det inte mönster som är speciellt jämförbara mellan länderna men gällande vissa punkter kan man i alla fall urskilja några likheter och skillnader.

Generellt kan man dock se här att mångfacetteringen gällande artiklarna om USA hänger med även till denna delen. Vinklarna på artiklarna är många och olika. När det skrivs om politik i USA så kan det vinklas på både ett mer positivt och ett mer negativt sätt. När det kommer till Ryssland har dock alla artiklar en genomgående negativ vinkel, både artiklarna om parlamentsvalet i Ryssland och de om återmilitariseringen av Gotland, där Ryssland beskrivs som anledningen bakom. Man vinklar helt enkelt på de negativa sakerna med landet när det kommer till parlamentsvalet och landets militär.

När det skrivs om militära händelser som rör Ryssland vinklas det som att Ryssland utgör ett hot mot Sverige. I texterna om USA finns bara en text med militär handling, *Hon var redo att offra allt*, publicerad i Aftonbladet 12 september 2016. Texten är i och för sig ett

personporträtt, men inget negativt gällande USAs militär tas upp, utan texten vinklas helt på att de är hjältar, något man inte ser i texterna om Ryssland.

När det kommer till politik kan man dock urskönja ett ganska starkt mönster kring hur politiska händelser vinklas beroende på vilket land och även vilken person artikeln i fråga handlar om. När det kommer till rysk politik, som bara Dagens Nyheter skrivit om av de analyserade tidningarna under den analyserade veckan, så blir artiklarna negativt vinklade. Under vår valda tidsperiod finns enbart negativt vinklade politiska artiklar om Ryssland och inga som skulle kunna beskrivas som neutralt eller positivt vinklade. Framförallt är det den underliggande vinkeln att det är synd om det ryska folket som tycks vara tydligast. En vinkling som märks i alla tre av Dagens Nyheter's texter från Ryssland, artiklarna *Rysslands jordlösa kräver sin rätt* (Dagens Nyheter 18 september 2016), *Uppgifven opposition inför ett "obetydligt val"* (Dagens Nyheter 15 september) och *Anklagelser om fusk kantar valet* (Dagens Nyheter 19 september 2016). Där vinklas artiklarna som att makten är "ond" och att det därför är synd om "de vanliga människorna", då politiken beskrivs som orättvis gentemot folket genom att framställa makten på ett negativt sätt.

I artiklarna om USA vinklas artiklarna på ett mer neutralt sätt. Politiska händelser beskrivs mer som händelser som har skett och saker politiker har sagt, utan att det läggs in något värderande i dem. Ett undantag finns dock - när republikanen Donald Trump nämns i artiklar. Hans uttalanden vinklas på ett mer negativt eller förlöjligande sätt. Ett tydligt exempel på den annorlunda behandlingen av Donald Trump kan ses i artikeln *Redaktörer redo gå i fängelse för Trumppublicering*, publicerad i Dagens Nyheter 14 september 2016:

... Men Donald Trump har vägrat offentliggöra sin deklARATION. I stället har han lovat att göra det om han blir vald till president.

– Mina skatter är ingenting du ska bry dig om, sade Trump i en intervju i ABC i maj.

I texten hänvisar skribenten till ett uttalande som Donald Trump gör i en intervju i den amerikanska tv-kanalen ABC. Det utskrivna citatet tolkas lätt som otrevligt och fientligt från Donald Trump. Intervjun i ABC är emellertid sex minuter lång och citatet som beskrivs ovan är en del av ett längre resonemang den republikanske presidentkandidaten för⁶⁵. Risken är stor att citatet är ryckt ur sitt sammanhang och att han därmed vinklas som otrevligare än vad han kanske nödvändigtvis är.

En mindre tydligt mönster, om än anmärkningsvärd sådan, är hur pass stor spridning vinklarna om USA har i svensk press. Flertalet artiklar berör ämnen som skulle kunna hamna under kategorin "kuriosa" där Sverige-vinklingen är obefintlig och nyhetsvärdet egentligen kan ifrågasättas, vilket kommer diskuteras vidare nedan. Artiklarna *Hon var redo att offra allt* (Aftonbladet 12 september 2016), *De kysste sig in i världshistorien* (Aftonbladet 12 september 2016), *Kusk hetsade häst på Manhattan - föll ihop på gatan* (Aftonbladet 15 september 2016) och *Snuvades på lärarjobbet - då skickade han döda skunkar som hämnd*

⁶⁵ ABC News (Hämtad 2016-12-14)

(Aftonbladet 15 september 2016) kan alla kategoriseras under denna sorts vinkel, där utgångspunkten för skribenten tycks vara att texterna ska vara underhållande. Någon motsvarande vinkling i artiklarna om Ryssland saknas, då vinklarna där är förankrade i tunga ämnen som politik, försvar och inbördeskriget i Syrien. Anmärkningsvärt i detta mönster är att det är uteslutande artiklar från Aftonbladet som innehåller dessa kuriösa artiklar från USA. Dagens Nyheter saknar denna typ av innehåll helt gällande både Ryssland och USA.

Ytterligare ett mönster som man kunnat se genom de texter som analyserats är att det skiljer sig åt huruvida skribenten försöker hitta en Sverige-vinkel eller inte. I texterna som handlar om händelser som utspelar sig i USA så finns det flera exempel på att man försöker förklara hur detta påverkar Sverige eller svenskar på något sätt, så som i artikeln *Förstod direkt att det var allvarligt*, publicerad i Aftonbladet 19 september 2016. Texten berör ett bombdåd i New York men lyckas få till en vinkling ur ett svenskt perspektiv genom att skribenten trycker på att den svenska statsministern, Stefan Löfven, ska delta i ett toppmöte i staden inom den närmaste tiden tillsammans med flera högt uppsatta svenska politiker. Detta förekommer inte i artiklar som handlar om Ryssland.

6. Diskussion

6.1 Objektivitet

Med resultatet som bakgrund ska det i detta kapitel diskuteras huruvida svenska journalisters objektivitet och källkritik påverkats av rapporteringen kring USA och Ryssland. Något att vara medveten är att resonemangen kring detta är att idealet om objektivitet är omdebatterat, men till synes fortfarande ett viktigt ideal bland svenska journalister. Objektiviteten är dock svår att definiera, som beskrivs ovan i kapitel 3.1.2 utgår denna studier från den modell som Jörgen Westerståhl utgår ifrån.⁶⁶

Med utgångspunkt från att objektivitet uppnås genom saklighet och opartiskhet är det tydligt att dessa aspekter varit av varierande grad när de gäller texterna kring de två länderna. Bland annat är balansen i rapporteringen och i de olika texterna skev, vilket enligt modellen påverkar opartiskheten i texterna.

6.1.1 Opertiskhet

Urvalet av artiklar som rör Ryssland visar på ett mönster av obalans då det rapporteras om antingen militära hot, eller förtryckta grupper och politiker i landet. Kravet på balans handlar om att låta två konfliktparter komma till tals, vilket saknas i Rysslandstexterna. Detta manifesteras bra genom att diskutera huruvida de båda dagstidningarna skriver om politik i de olika länderna. I artiklarna i Dagens Nyheter som utspelar sig i Ryssland får endast politiker som tillhör oppositionen höras. Det kan argumenteras för att svenska medier kan ha svårt att få uttalanden från tjänstemän och makthavare i landet, vilket förvisso påvisas i artikeln *Rysslands jordlösa kräver sin rätt*, publicerad i Dagens Nyheter 18 september 2016,

⁶⁶ Johansson (2015:191)

där artikelförfattaren försöker få tag i myndighetspersoner. Men makthavarna i den artikeln beskrivs som undanflyktiga och oseriösa, vilket gör att den makthavande sidan inte får komma till tals och lämnar en obalans i artikeln. Samma sak sker i *Uppgiven opposition inför ett "obetydligt val"* i Dagens Nyheter från den 15 september 2016 där de ryska makthavarna heller inte får bemöta den kritik och de anklagelser, om att gynnas av valsystemet, som de utsätts för. Denna obalans finns inte i samma utsträckning i de texter som berör amerikansk politik. I de fall då någon av presidentkandidaterna gör ett uttalande om en händelse, får även den andra sidan komma till tals med sin synpunkt. Under den undersökta tidsperioden är fokus på den amerikanska politiken inte lika stor som det är på den ryska sidan. Mycket fokuserar kring bombdådet i New York City och minnet av terrorattackerna från 11 september 2001. Trots det, omnämns presidentkandidaterna ofta i dessa texter och får då båda komma till tals vilket vittnar i en ansats till att bibehålla balansen hos journalisten. Det kan vara relevant att argumentera om det verkligen är länderna i sig som är orsaken till att balansen i den politiska rapporteringen är olika mellan USA och Ryssland eller om det är något annat.

Ett argument som skulle kunna vara värt att undersöka är att de politiska texterna om Ryssland är samtliga skrivna av samma skribent, Anna Lena Laurén, korrespondent i Moskva för Dagens Nyheter. Det finns en möjlighet att avsaknaden av balans i texterna beror på det medan texterna som berör amerikanska politiker är skrivna av flera olika författare. Detta går endast att spekulera i, men det ter sig troligare att det inte är bör vara artikelförfattaren i sig som är orsaken till den skeva balansen. En förklaring skulle kunna finnas i det som tidigare forskning påvisat. I avhandlingen *Att gestalta en region* menar skribenterna att det verkar som att när journalister skriver om andra länder, tenderar de att förstärka de stereotyper som finns om länderna, då medierna tenderar att få en nationalkaraktär där man fokuserar på skillnader från det egna landet gentemot det som man rapporterar om⁶⁷. Denna teori skulle kunna vara applicerbar i denna studies fall också, då det svenska folket oroar sig för Ryssland som land och dess beteende⁶⁸. Detta tycks också bekräfta teorin om att det finns dolda omedvetna vinklingar som påverkar journalisters objektivitet. Att svenska journalister befinner sig i en kultur som liknar den amerikanska, påverkas även deras objektivitet⁶⁹. Till skillnad från USA så skulle det ryska politiska klimatet kunna uppfattas som främmande för svenskar, vilket kan manifesteras i denna obalans i rapporteringen kring rysk politik som finns här. Misstron till den ryska makten tycks vara stor, vilket skiner igenom i samtliga texter om Ryssland. Inte bara de politiska, med tanke på det starkt ifrågasättande tonläget om de ryska statliga medierna och det accepterande tonläget kring kritiska röster mot Ryssland. Ifrågasättandet på detta vis finns inte alls på samma sätt i de amerikanska texterna. Där är texterna överlag mer balanserade när det kommer till politiska utspel och i de fall som det finns en konflikt verkar mönstret vara att båda sidor på något sätt generellt kommer till tals. Ett talande exempel på det är texten *Kusk hetsade häst på Manhattan - föll ihop på gatan* i

⁶⁷ Falkheimer (2004:172)

⁶⁸ Bjereld, Ydén (2015:291)

⁶⁹ Johansson (2015:195)

Aftonbladet 15 september 2016. Texten rör sig om en notis, men skribenten lyckas ändå få både den sida som anklagar kusken och den som försvarar kusken att komma till tals.

En stor del av texterna om Ryssland i urvalet handlar om återmilitariseringen av Gotland, eftersom att det var en aktuell nyhet i september 2016. I dessa texter, och detta gäller både Aftonbladet och Dagens Nyheter, är det nästa uteslutande militärer eller personer med någon sorts arbete i nära anslutning till svenska försvarsmakten samt före detta militärer som får komma till tals. Detta innebär att källorna är relativt ensidiga och det skulle kunna orsaka att en väldigt ensidig bild av situationen presenteras för läsarna.

Även om man kollar utanför medierna så finns det enligt bland annat SOM-undersökningen från 2015⁷⁰ samt Vladislav Savic bok *Vladimir Putin och Rysskräcken* en misstro mot Ryssland rent generellt⁷¹. Att denna påverkar journalisternas objektivitet skulle också kunna vara en anledning till de mönster vi sett i våra resultat. Även Höjelid tar upp detta i *Sovjetbilden i nordisk press*, där det beskrivs att svenska tidningar har ett negativt tolkningsmönster gentemot Ryssland⁷². Ett sådant mönster kan därför påverka journalisternas objektivitet, vilket denna studie verkar bekräfta.

6.1.2 Saklighet

En aspekt som också är påfallande rörande objektiviteten i de analyserade texterna är hur sakligheten varierar i behandlingen av de olika länderna. Genom att använda sig av gestaltningsteorin går det att visa på att svenska medier behandlar ett och samma område, även denna gång politik, rätt annorlunda mellan de olika länderna. Jesper Strömbäck skriver bland annat att det finns två typer av gestaltningar som medier tenderar att göra om politik. Det går antingen att gestalta politik utifrån sakpolitik, eller politik som i ett spel. Den teorin verkar vara applicerbar och bekräftad av denna studie, då den ryska politiken beskrivs nästan uteslutande som ett spel. I artikeln *Uppgiven opposition inför ett "obetydligt val"* (Dagens Nyheter 15 september 2016) skriver skribenten mycket om hur det politiska systemet gynnar den ryska makten, hur det regerande partiet betar sig för att vinna valet, och huruvida det ryska kommunistpartiet verkligen är nöjda med sin nuvarande ställning eller inte. Situationen i rapporteringen i USA tycks också vara mer riktad åt spelgestaltningen där varje uttalande från en presidentkandidat alltid matchas med ett uttalande från den andra utan att någon sakpolitik egentligen skönjas. Spelgestaltningen är emellertid tydligare i texterna som berör Ryssland, vilket kan visa på att även sakligheten i rapporteringen om de olika länderna kan tyckas vara påverkad genom att den snarare rapporteras om det politiska spelet och hur olika uttalanden från (amerikanska) politiker behandlas än att det kommer fram någon faktisk sakpolitik i texterna.⁷³

I urvalet finns det tre texter som handlar om Ryssland där en utrikeskorrespondent varit på plats. Dessa är den tidigare nämnda *"Uppgiven opposition inför ett obetydligt val"* (Dagens

⁷⁰ Bjereld, Ydén (2015:291)

⁷¹ Savic (2010:258-262)

⁷² Höjelid (1991:114)

⁷³ Strömbäck (2012:272-273)

Nyheter 15 september), "*Rysslands jordlösa kräver ett svar*" (Dagens Nyheter 18 september) samt "*Anklagelser om fusk kantar valet*" (Dagens Nyheter 19 september 2016). Den förstnämnda av dessa texter handlar om ett partimöte som kommunistpartiet håller. Dagens Nyheter:s korrespondent har varit på plats för att bevaka detta, och göra något slags nedslag. Texten handlar alltså om dels om kommunistpartiet och dess medlemmar och dels om den ryska staten och att folk i allmänhet misstänker att valet är riggat. Texten inleds med en beskrivning av lokalen där mötet hålls:

Scenen är kantad med historisk symbolik: till vänster Minin och Pozjarskij som räddade Moskva undan polackerna....Skillnaden är att kommunistpartiet rakt av kopierar Sovjettidens symbolsspråk - inklusive ett jätteplakat av Stalin som har ställts upp i hallen.

Därefter följer en kortare presentation av Stalin och hans tyranni. Först därefter får textens intervjupersoner komma till tals. För en svensk läsare skulle det kunna bli väldigt svårt att objektivt ta in vad de här intervjupersonerna har att säga, efter att ha läst att de har ett *jätteplakat av Stalin* hängandes i hallen. För att citera Falkheimer:

Att beskriva skillnader kan betraktas som en självklar journalistisk uppgift - genom ökad kunskap om olika tankesätt, förvaltningssystem eller vad nu må vara, kan de olika sidorna närma sig varandra. Problemet är att de nationella stereotyper som upprepas riskerar att bli självuppfyllande.⁷⁴

Istället för att bekräfta den svenska läsarens bild av ryssar som stereotypa kommunister och Stalinälskare, skulle reportern exempelvis ha kunnat försöka sig på att förklara hur det kan komma sig att människor i det moderna Moskva, fortfarande kan sympatisera med en person som dödade hundratusentals människor. Även intervjupersonerna som beskrivs i texten, skulle i svenska läsares ögon kunna ses som märkliga och fanatiska. Reportern ställer kommunistpartiets ordförande till svars för Stalinplakatet. Han svarar med att delvis skjuta frågan ifrån sig och tycker att man istället ska fokusera på valfusket som enligt honom pågår. En annan intervjuperson som kommer till tals i texten, är en kvinna som är 38 år gammal. Hon säger:

Pappa var kommunist så det här var ett naturligt val för mig.

Båda de här personerna skulle kunna tolkas som att de inte riktigt tänker klart, som att de till och med är hjärntvättade på något sätt. Som att det inte finns några rimliga argument för att vara medlem i kommunistpartiet. Reportern hade istället för att fokusera på stereotypa bilder, kunnat försöka prata med en person som kan förklara vad det egentligen är som lockar med det här partiet. Den här texten skulle kunna tolkas som väldigt ensidig, och enbart späda på svenskarnas bild av ryssar som kommunister som inte kan tänka själva. Precis efter den modell som Falkheimer beskriver.

Ett annat exempel som skulle kunna tolkas som brist på saklighet är beskrivningen av bönderna i texten *Rysslands jordlösa kräver sin rätt*, publicerad i Dagens Nyheter 18

⁷⁴ Falkheimer (2004:172)

september 2016. Som tidigare nämnts, baseras hela texten i stort sett på historier som bönderna berättar. Men även om texten i störst utsträckning är skriven till böndernas fördel, beskrivs bönderna på ett sätt som skulle kunna vara bekräftande av stereotyper och kanske till och med nedvärderande. Som vi nämnt tidigare i resultatdelen, beskrivs bönderna i artikeln på ett sätt som skulle kunna tolkas som nedvärderande. De värdeladdade uttrycken, skulle kunna användas i syfte att skapa sympati med bönderna, för att i ännu större utsträckning lyfta fram deras förtryck. Björn Häger skriver i sin bok *Reporter* att medialogik handlar om att lyfta fram David mot Goliat-historier⁷⁵. Att ställa sig på de svagas sida. Samtidigt skulle värdeladdade beskrivningar kunna tolkas som nedvärderande och liksom Falkheimer beskriver⁷⁶, arbeta med att lyfta fram stereotyper. Särskilt i kombination med att reportern inte lyckas få något rimligt svar från “den andra” sidan i den konflikten som beskrivs. I den här texten är det väldigt tydligt vad som är “rätt” och “fel”, så det behöver egentligen inte förstärkas med värdeladdade ord och beskrivningar.

Dessutom skulle reportern ha kunnat misstolka de här bönderna, eftersom att hon inte har ryska som modersmål. Ett exempel på ett möjligt missförstånd mellan reportern och intervjupersonerna, återfinns faktiskt i just ovan nämnda text. Vi ett tillfälle står det att när bönderna pratar ett språk som är en blandning mellan ryska och ukrainska, kallas det att de “*balakaju*”. Verbet “*balakat*” betyder ungefär “babbla”. Det är alltså inte namnet på ett språk.

Syftet med vår uppsats är just att jämföra texter om Ryssland med texter om USA, men i vårt urval, har det inte förekommit några texter som påminner i tilltal eller genomförande om de två ovan nämnda texterna. Som vi redan nämnt är de allra flesta texterna som handlar om USA omskrivningar från amerikanska medier. Det enda målände porträttet som finns i vårt urval är *Hon var redo att offra allt*, publicerad i Aftonbladet 12 september 2016. Även den här texten är en omskrivning från tidningen Washington Post. Texten handlar om en amerikansk stridspilot som skulle flyga in i det fjärde kapade planet som den 11 september 2001 var på väg till ett terrormål. I den här texten beskrivs stridspiloten som en hjälte som skulle ha agerat icke-egoistiskt och modigt.

Heather Penney oroade sig för att hon skulle missa målet om hon försökte skjuta ut sig. För henne var tanken att misslyckas mer fasansfull än risken att hon skulle dö.

Stridspiloten behövde aldrig ramma flygplanet, eftersom att passagerarna störtade planet själva. Men genomgående i texten beskrivs hon som en hjälte, även när det nämns att hon har varit stridspilot i det kontroversiella kriget i Irak. Artikeln är en hyllningstext till en amerikansk militär. Hennes arbete, agerande eller ideal ifrågasätts inte över huvud taget i texten.

Detta skulle kunna jämföras med texten *Hemligt hot mot Sverige*, publicerad i Aftonbladet 19 september 2016, som är en av de mest problematiska när det kommer till saklighet av de

⁷⁵ Häger (2014:95-96)

⁷⁶ Falkheimer (2004:172)

texter som undersökts. Texten är skriven över ett uppslag och bildsätts med ett kollage av en stor bild på Rysslands president Vladimir Putin och svenska soldater som marscherar över Gotland. Rubriken tillsammans med bilden syftar på att det här militära hotet kommer just från Ryssland. Källan till att så skulle vara fallet kommer från Dagens Nyheters hemliga källor. Aftonbladets egna intervjupersoner är skeptiska till att det skulle finnas något konkret hot. Dessutom används enbart källor från militären eller som på något sätt arbetar med försvarsmakten. Ingen källa från den motsatta sidan, det vill säga Ryssland, används i det här fallet. Texten innehåller även en del värdeladdade ord, som skulle kunna finnas med i syfte att skrämja upp historien ytterligare. Både den här och den tidigare nämnda texten om den amerikanska stridspiloten handlar om militära händelser och de har båda brister när det kommer till saklighet, fast på olika sätt. Texten om stridspiloten skönmålar USAs militärer, och texten om det ryska hotet anklagar Ryssland, utan att låta dem komma till tals.

Ett annat tecken på att sakligheten kan tyckas vara värd att ifrågasätta är urvalet av amerikanska nyheter. Flera nyheter kan tyckas vara relevanta med tydlig koppling till Sverige eller som skulle kunna gå under teorin om nyhetsvärdering där exempelvis en bomb i New York eller ett politiskt val gör det i det fall där en ny händelse har en internationellt stor betydelse⁷⁷. Dock finns det också en del nyhetshändelser vars nyhetsvärde i Sverige skulle kunna ifrågasättas. Principerna för nyhetsvärdering förklaras under punkt 3.1.3. Enligt Marina Ghersetti, som skriver i Kent Asps antologi *Medierna och Demokratin*, beror också nyhetsvärderingen på journalisterna själva och journalistens sociala bakgrund spelar även den roll. Med det i tanke är det svårare att hitta en motivering till vissa andra amerikanska artiklar mer än att vinkeln skulle anses lite ”roande och knasig”. Exempel i artiklar som detta är *Snuvades på lärarjobbet - då skickade han döda skunkar som hämnd* (Aftonbladet 15 september 2016), *Kusk hetsade häst på Manhattan - föll ihop på gatan* (Aftonbladet 15 september 2016) och *De kysste sig in i världshistorien* (Aftonbladet 12 september 2016). Dessa kuriösa texter tycks inte ha någon relevans för den svenska läsaren mer än att den ska vara underhållande och spela på en stereotyp om att USA är ett land där mycket märkliga saker händer. Återigen kan det bero på att svenska medier vill fokusera på stereotyper i landet det rapporteras om, istället för att rapporteringen skulle ha någon saklig relevans för journalisten och tidningen.⁷⁸

En annan anledning till att Aftonbladet väljer att skriva om dessa lite lättare nyheter kan vara det faktum att de är en kvällstidning, och därmed är mer inriktade på sensationella nyheter⁷⁹. Allern beskriver det även som att “Ju mer den redaktionella strategin bygger på att väcka sensation för att fånga publikens uppmärksamhet, desto större är sannolikheten för en “medievridning” där underhållningselement blir viktigare än kriterier som relevans, saklighet och grundlighet”, vilket kan vara anledningen till att dessa nyheter kom med i tidningen.⁸⁰

⁷⁷ Häger (2014:21)

⁷⁸ Falkheimer (2004:172)

⁷⁹ Hadenius et. al (2008:73)

⁸⁰ Allern (2012:245)

6.2 Källkritik

I resultatdelen kan man tydligt se att det skiljer sig åt hur journalisterna använder sig av källkritik beroende på vilket land artikeln handlar om. Ett av de tydligaste mönster som syns är att svenska tidningar har hög tilltro till amerikanska medier, vilket presenteras i resultatdelen under punkt 5.5. Tidningarna citeras utan att ifrågasättas och används som trovärdiga källor för många artiklar, framförallt i Aftonbladet. Detta leder till att de uppgifter som tidningarna tar del av är andrahandsuppgifter, vilket kan leda till det källkritiska problemet tradering.⁸¹

Detta förtroende finns däremot inte gentemot de ryska medierna. Vid endast ett fåtal tillfällen i vårt urval använder sig skribenten av ryska medier som källa, som i *ÖB vill se fler soldater på Gotland*, från Dagens Nyheter 16 september 2016. De två källorna som förekommer i den texten är Russia Today och Sputnik. Båda dessa tillhör den ryska staten, och är därmed i vissa sammanhang inte särskilt tillförlitliga. Reportern tydliggör detta genom att använda sig av värdeladdade ord, så som Sputniks "*budskap*" och att Russia Today "*antydde*". Istället för att använda dessa två källor hade reportern kunnat använda sig av ryska nyhetskällor som inte är direkt ägda av ryska staten, för att ge en mer nyanserad bild. Användning av enbart ryska nyhetskällor som inte är tillförlitliga skulle kunna bidra till att läsaren får en skev bild av Ryssland. Som Falkheimer skriver, medierna konstruerar sina berättelser inom stereotypiska formler som är välkända och etablerade⁸². Om man som reporter då väljer att lyfta fram medier som är uttalat styrda av den ryska staten, skulle läsarna kunna få en bild av att ryska källor generellt inte är pålitliga. Och om en reporter samtidigt, i text visar att han inte litar på dessa källor, men ändå använder sig utav dem, som att det inte finns några andra källor, skulle även det kunna vara missvisande.

De svenska mediernas relation till Ryssland kan också ligga bakom varför tilltron till de ryska medierna är så låg. Som Stefan Olsson skriver i boken *Vilseledning* har svenska medier svårt att förhålla sig till ryska källor, då man har svårt att avgöra vad som är sant och inte, vilket även leder till att man förkastar trovärdiga källor⁸³. Något som även vår undersökning visar. När Dagens Nyheter skriver om rysk politik används inga källor från ryska regeringen utan bara från oppositionen.

Det finns dock ett undantag bland resultatdelen, vilket presenteras under punkt 5.5, då ett ryskt medie används utan att ifrågasättas. Mediet i fråga, Novaja Gazeta, är till skillnad från de mediekällorna som ifrågasätts ett regeringskritiskt medie. Detta är anmärkningsvärt, då det kan tyda på att det inte är de ryska medierna i sig svenska tidningar finner sig kritiska till, utan det ryska styret. Som Burgman tar upp i *Rysslandsbilden i Sverige från Ivan den förskräcklige till Vladimir Putin* så har Sverige och Ryssland haft en historia präglad av konflikter som i Sverige lett till en negativ inställning och en misstro mot Ryssland⁸⁴. Enligt SOM-undersökningen stämmer även denna inställning idag, då 80 procent av svenskarna

⁸¹ Thurén (2003:56)

⁸² Falkheimer (2004:169)

⁸³ Stefan Olsson (2016:210)

⁸⁴ Burgman (2001:94)

känner sig oroade av "situationen i Ryssland", vilket då även kan antas speglas hos journalister på svenska tidningar.⁸⁵

I Paolo Mancini och Daniel Hallins avhandlings *Comparing Media Systems* tar de upp Sverige och USAs likheter när det kommer till mediasystem, något som skulle kunna vara en bakomliggande anledning till varför källkritiken rubbas något när det kommer till amerikanska medier. I grunden tillhör Sverige och USA olika mediasystem men mycket tyder på att det svenska systemet börjar likna det amerikanska allt mer. På grund av likheterna så kan svenska medier anta att tidningarna de hämtar sina uppgifter ifrån har gjort en egen källkritisk bedömning vid artikelförfattandet och att denna bedömning då ej behöver genomföras igen. Vilket skulle vara en förklaring till att det finns påfallande många hänvisningar till amerikanska medier utan någon form av kommentar kring mediet i sig.⁸⁶

Nyhetsvärderingsteorin kan också vara en av de bakomliggande anledningarna. Då Sverige och USA ligger varandra kulturellt nära värderas dessa nyheter högt, något som skulle kunna påverka källkritiken. Eftersom samhällena är lika varandra tycks svenska journalister också tycka att källorna i USA är trovärdiga. Vilket gör att ifrågasättandet av den amerikanska politiken inte alls är lika omfattande likt ifrågasättandet av den ryska politiken. De politiska källorna i USA tycks svenska skribenter lita på i större utsträckning.

I de texter som handlar om återmilitariseringen av Gotland är det i princip bara personer med någon slags koppling till Försvarsmakten som får komma till tals. Vilket inte riktigt följer de riktlinjer som finns för källkritik och då framförallt det som Thurén beskriver som tendens, det vill säga att källorna har något bakomliggande mening bakom det de förmedlar till journalisten⁸⁷. Man kan anta att de personer från Försvarsmakten som uttalar sig gör det i Försvarsmaktens intresse, och när det då inte finns någon källa som säger det motsatta sätts både källkritiken och objektiviteten ur spel. Nästan samtliga texter i vårt urval som publicerats i Aftonbladet, handlar om återmilitariseringen av Gotland. Flera av texterna, baseras på ett avslöjande som Dagens Nyheter har gjort, närmare bestämt att det ska finnas något slags hemligt hot från Ryssland riktat mot Sverige. Reportern använder sig av Dagens Nyheter som källa och hänvisar alltså till deras anonyma källor. De intervjupersoner som Aftonbladet själva har pratat med, ställer sig skeptiska till dessa uppgifter om att det skulle finnas ett militärt hot från Ryssland. Exempelvis:

Mattson är skeptisk till att det skulle vara fråga om någon akut händelseutveckling som nu snappats upp av den svenska underrättelsetjänsten.

Så Aftonbladets egna källor ifrågasätter Dagens Nyheters uppgifter. Trots detta väljer Aftonbladet att vinkla ett uppslag på Dagens Nyheters uppgifter, vilket tyder på att de har ett stort förtroende för tidningen.

⁸⁵ Bjereld, Ydén (2015:291)

⁸⁶ Hallin & Mancini (2004:178)

⁸⁷ Thurén (2003:61-62)

En annan gång då tidningarnas källkritik kan ifrågasättas är i texterna om rysk politik. I dessa är det mest privatpersoner som får komma till tals om hur den politiska situationen i Ryssland. Nog för att Thuréns riktlinjer om två oberoende källor faktiskt används i dessa fall, men det skulle också kunna röra sig om det som Thurén beskriver som horisontellt beroende och tendens, då framförallt i artikeln *Rysslands jordlösa kräver sin rätt*, publicerad i Dagens Nyheter den 18 september. Reportern besöker i artikeln ett möte som hålls av jordbrukare i någon slags protestsyfte. Personerna i artikeln kan antas ha pratat med varandra om det de anser vara problemen i den ryska politiken. De har enligt dem själva blivit orättvist behandlade av det nuvarande styret vilket de uttrycker i texten. Detta ifrågasätts inte i texten och vad man kan utläsa har det heller inte ifrågasatts av reportern. I och med att reportern vid det här tillfället befinner sig på ett möte som kan beskrivas som politiskt så kan man anse att det inte är helt representativt för hur Rysslands politik bevakas. Skulle man ge sig ut på en protest bland svenska jordbrukare skulle man säkerligen där också få höra de negativa aspekterna hos den svenska jordbrukspolitiken, men där skulle man låta någon från jordbruksdepartementet bemöta kritiken enligt källkritikens krav på balans. Detta har man inte gjort i texterna om Ryssland utan istället behandlat det som fakta, vilket skulle kunna tyda på att texten inte är källkritiskt balanserad.

I flera av artiklarna som handlar om USA används elitkällor som intervjupersoner. Alltså, högt uppsatta politiker, personer inom försvarsmakten och polischefer. Liksom Nord och Strömbäck skriver i *Tio dagar som skakade världen*, skulle detta kunna ge en ganska ensidig bild av nyheterna, om endast landets elitpersoner får komma till tals i nyhetstexter.⁸⁸

6.2.2 Anonyma källor

I de flesta artiklar är källorna namngivna. Det finns dock ett undantag, nämligen Dagens Nyheter's anonyma källor, vilket tas upp i resultatsdelen under punkt 5.5. Dessa källor uttalar sig om hotet mot Ryssland och ska enligt Dagens Nyheter ha "*insyn i underrättelseläget och Sveriges militära beredskap*".

Dessa källor värderas högt och fyra av våra 27 analyserade artiklar bygger på dessa källors uppgifter till Dagens Nyheter. Hur många dessa källor är specificeras inte, hur deras kontakt med reportern ser ut och hur trovärdiga deras uppgifter är specificeras inte heller, vilket gör det svårt att analysera Dagens Nyheter's källkritiska trovärdighet i frågan. Vi måste alltså utgå från att källorna är mycket trovärdiga.

Vi ser också att Aftonbladet sätter Dagens Nyheter som en högt beaktad källa, då de litar på att de uppgifter som Dagens Nyheter fått från sina anonyma källor även bygger artiklar i Aftonbladet. Vilket blir ett fall av horisontellt beroende, då det blir andrahandsuppgifter som Aftonbladet tar del av i sina artiklar av återmilitariseringen av Gotland. Dessa källor används utan vidare ifrågasättning av Aftonbladet. Det visar att Aftonbladet måste se Dagens Nyheter som en mycket trovärdig källa.

⁸⁸ Nord, Strömbäck (2002:168-170)

6.3 Nyhetsvärdering

Nyhetsvärderingen skiljer sig väldigt mycket åt mellan länderna i de artiklar som analyserats i denna studie. Det mest anmärkningsvärda under den period som analyserats gäller att när tidningarna värderar att visa upp "hårda" nyheter, så som militära och politiska, från Ryssland medan det hos USA finns en mycket större bredd i vad som värderas som nyheter tillräckligt läsvärda för att ha med i tidningen.

En anledning till skillnaden i de händelser som omskrivs kan vara kvällstidningarnas, i detta fall Aftonbladets, karaktär jämfört med dagstidningarnas. Kvällstidningar är inriktade på att sälja lösnummer, medan dagstidningar riktar sig mot prenumeranter. På grund av detta inriktar sig kvällstidningarna mer på sensationsartad journalistik, vilket kan vara en förklaring till att Aftonbladet gjort det urval de gjort om de två länderna. Ryssland och Sverige har genom tiderna haft en ansträngd relation, och att därför skriva om militära händelser som rör Ryssland kan därför ses som någon slags sensationsjournalistik.⁸⁹

Från amerikanska tidningar har man i Aftonbladet hämtat många "kuriosanyheter", det vill säga lite skojiga nyheter, som presenterats i resultaten. Någon motsvarighet finns inte Dagens Nyheter, vilket kan kopplas till att dagstidningar inte behöver sälja lösnummer. I Aftonbladet tas dock inte några liknande "kuriosanyheter" från Ryssland upp. Anledningarna till detta kan vara flera. Dels kan den språkliga barriären vara en orsak, det är alltså fler personer som kan översätta en artikel från engelska än ryska, men även den kulturella närheten som finns mellan Sverige och USA är starkare än den mellan Sverige och Ryssland. Detta kan leda till att man anser att "skojiga" saker som händer i USA är relevanta även för svenska läsare.

7. Slutsats

De tydligaste slutsatserna som har kunnats dras av denna studie är att journalisterna tenderar att frånga de journalistiska ideal som strävas efter, det vill säga objektiviteten och källkritiken, på de svenska tidningarna vid rapportering om Ryssland och USA. Den forskning som gjorts tidigare på området visar att svenska medier, och även svenskar, har en negativ inställning till Ryssland - vilket även denna studie bekräftar. Därmed kan även Burgmans teori om att svenskarna blivit mer välvilligt inställda till Ryssland på senare år motbevisas. Gällande USA finns det dels inte lika mycket forskning och dels är de resultat som framkommit ovan spretiga, och därför svårare att dra några större slutsatser ur. Det vi kan se är dock att svenska medier tenderar att ha ett stort förtroende för USA och amerikanska medier, medan det motsatta kan sägas om Ryssland och ryska medier.

Syftet med uppsatsen var att jämföra rapporteringen av USA och Ryssland och se huruvida den tidigare forskningen om svenska journalisters inställning till Ryssland stämde. Anledningen till att just USA valdes till den kvalitativa jämförelsen, är att hypotesen var att svenska medier skulle lyckas behålla objektiviteten och sakligheten i det journalistiska arbetet när de skriver om USA. Eftersom att svenskar inte tycks vara lika negativt inställda

⁸⁹ Burgman (2001:94)

till USA, som till Ryssland. Syftet var alltså att använda landet som en referenspunkt i jämförelsen. Denna hypotes visade sig dock inte stämma. Rapporteringen om USA var mer mångfacetterad än rapporteringen om Ryssland, men inte heller den var objektiv eller saklig. I Dagens Nyheter och Aftonbladet finns det brister i objektiviteten och källkritiken när man skriver om både Ryssland och USA, men på till synes helt olika sätt.

Exempelvis verkar svenska medier känna en stor tillit till amerikanska medier till skillnad från ryska medier, som de inte litar på i samma utsträckning. Dessutom används värdeladdade ord och uttryck i båda fallen. Värdeladdade ord i texter om Ryssland används ofta för att stärka den stereotypa bilden om att Ryssland är ett hot och på ett nedvärderande sätt om den ryska befolkningen. I texter om USA används de värdeladdade orden och uttrycken i syfte att dramatisera och skapa en, i vissa fall, förskönande bild av personer och händelser.

De resultat som framkommit i denna uppsats bekräftar stora delar av den tidigare forskningen inom området, men då det under tidsperioden var valår i de båda länderna och skedde en stor militär händelse i Sverige som kopplades till Ryssland så kan det vara svårt att generalisera våra slutsatser. Dessutom, har vi valt att begränsa vårt urval, för att kunna genomföra en mer grundlig kvalitativ textanalys. För att kunna generalisera de resultat vi fått i någon större grad, skulle man behöva undersöka hur svenska dagstidningar arbetar med dessa frågor generellt samt under en längre tidsperiod. Men resultatet kan vara en fingervisning på hur det står till med svenska journalisters objektivitet och källkritik.

För att ytterligare fördjupa sig i ämnet skulle man kunna undersöka svenska mediers bevakning av andra länder för att se om stereotypa bilder tenderar att lyftas fram även i andra fall. Vid undersökning av tillräckligt många länder skulle forskningen kunna vara applicerbar på svenska journalisters arbete. Dessutom skulle man kunna göra en jämförande studie av USA och Ryssland över tid, för att se om det journalistiska arbetet förändras på grund av nyhetssituationen. Det verkar också ha gjorts relativt lite forskning på svenska mediers bevakning av USA. Det skulle vara intressant att se en kartläggning av det journalistiska arbetet gällande den bevakningen.

Referenser

Litteratur

Allern, Sigurd: Journalistiken och kommersialiseringen. I *Medierna Och Demokratin*. Nord, Lars, and Jesper Strömbäck (red.) 2. uppl (sid. 233-259), Lund: Studentlitteratur, 2012.

Berglez, P. Kritisk diskursanalys. I *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Ekström, M & Larsson, LÅ (red.). (sid 265-279) Lund: Studentlitteratur, 2012

Bjereld, Ulf, Ydén, Karl. Skärpt försvarsdebatt - Nato, Ryssland och försvarsutgifter. I *Fragment - SOM-undersökningen 2014*. Bergström, Annika, Johansson, Bengt, Oscarsson, Henrik & Oskarson, Maria. Göteborg: SOM-Institutet, 2015. E-bok

Bosson, Charlotta & Trollmåne, Antonia. *Sverige behöver inte oro sig - än*. Kandidatuppsats, Linnéuniversitet, 2014.

Burgman, Torsten. *Rysslandsbilden i Sverige*. Lund: Historisk media, 2001

Esiasson, Peter, Gillam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wägnerud, Lena. *Metodpraktikan*. 4 uppl. Visby: Nordstedts juridik, 2012

Falkheimer, Jesper. *Att gestalta en region. Källornas strategier och mediernas föreställningar om Öresund*. Lund: Makadam Förlag, 2004.

Ghersetti, Marina. Journalistikens nyhetsvärdering. I *Medierna Och Demokratin*. Nord, Lars, and Jesper Strömbäck (red.) 2. uppl (sid. 205-225), Lund: Studentlitteratur, 2012.

Göransson, Mattias, *Den svenska trollfabriken*; Magasinet Filter, nr 51 (2016 sid. 55-78)

Hadenius, Stig, Lennart Weibull, and Ingela Wadbring. *Massmedier: Press, Radio Och TV i Den Digitala Tidsåldern*, 9 uppl. Stockholm: Ekerlid, 2008

Hallin, Daniel C., and Paolo Mancini. , '*Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*', Anonymous Translator(, Cambridge, Cambridge University Press, 2004)

Häger, Björn. *Reporter - en grundbok i journalistik*, Stockholm: Nordstedts 2009

Häger, Björn. *Reporter - en grundbok i journalistik*, 2 uppl. Lund: Studentlitteratur, 2014

Höjelid, Stefan. *Sovjetbilden i nordisk press*. Lund: Studentlitteratur, 1991.

Johansson, Bengt: Journalistiken, objektiviteten och partiskheten. I *Handbok i Journalistikforskning*, Karlsson, Michael, and Jesper Strömbäck (red.). Lund: Studentlitteratur, 2015).

Lundgren, Kristina, Ney, Birgitta & Thurén, Torsten. *Nyheter - att läsa tidningstext*. Stockholm: Ordfront förlag, 1999

Nord, Lars, Strömbäck, Jesper. *Tio dagar som skakade världen*. Stockholm: Styrelsen för psykologiska studier, 2002. E-bok

Nordström, Gert Z. *Terrorkriget i kvällspressen*. Stockholm: Styrelsen för psykologiska studier, 2002. E-bok

Olsson, Stefan. *Vilseledning*. Livonia: Timbro förlag, 2016

Savic, Vladislav. *Vladimir Putin och rysskräcken*, Stockholm: Nordstedts, 2010

Strömbäck, Jesper. *Den Medialiserade Demokratin: Om Journalistikens Ideal, Verklighet Och Mak'*, Stockholm: SNS förl, 2004

Strömbäck, Jesper. Journalistiken och politiken. I *Medierna Och Demokratin*. Nord, Lars, and Jesper Strömbäck (red.) 2. uppl (sid. 263-283), Lund: Studentlitteratur, 2012.

Wiik, Jenny. Yrkesideal. I *Svenska Journalister 1989-2011*, Asp, Kent (red.) (sid. 33-40), Göteborg: Ineko AB, 2012

Elektroniska källor

Allmänhetens pressombudsman. *Etiska regler för press, TV och radio*. Ansvarig utgivare: Sigvardsson, Ola. <http://www.po.se/regler/pressetiska-regler> (hämtad 2016-10-26)

Levada, *Levada Center*. 2016. <http://www.levada.ru/nopisanie/o-tsentre/> (hämtad 2016-12-13)

Nationalencyklopedin, NKVD. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/nkvd> (hämtad 2016-12-14)

Santucci, John, Stracqualursi, Veronica. *Donald Trump Refuses to Reveal His Tax Rate: 'It's None of Your Business'*. ABC-News 2016-05-13. <http://abcnews.go.com/Politics/donald-trump-refuses-reveal-tax-rate-business/story?id=39086788> (Hämtad 2016-12-14)

Svenska journalistförbundet. *Publicitetsregler*. Ansvarig utgivare: Vahlberg, Anita <https://www.sjf.se/yrkesfragor/yrkesetik/spelregler-for-press-radio-och-tv/publicitetsregler> (Hämtad 2016-12-14)

Thurén, Torsten, *Sant Eller Falskt? - Metoder i källkritik*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten 2003. <https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/20180.pdf> (Hämtad 2016-12-06)

TS Mediefakta. *Startsida*. 2016. <http://ts.se/mediefakta-upplagor/dagspress/> (hämtad 2016-12-14)

VCIOM, *About us*. 2016. <http://wciom.com/index.php?id=139> (hämtad 2016-12-13)

Appendix

Bilaga 1 – Analyserade artiklar

1. Ryssland

- 1.1 Ryssland har visat att de är beredda (Aftonbladet 16/09/16)
- 1.2 Nu ökar risken för spionage (AB) (Aftonbladet 17/09/16)
- 1.3.1 Hemligt hot mot Sverige (AB) (Aftonbladet 19/09/16)
- 1.3.2 Bildt: Ska nog tas med en nypa salt (AB) (Aftonbladet 19/09/16)
- 1.5 Glädje när soldaterna återvände efter elva år. (Dagens Nyheter 15/09/16)
- 1.6 ÖB vill se fler soldater på Gotland (Dagens Nyheter 16/09/16)
- 1.7 Rysslands jordlösa kräver sin rätt (Dagens Nyheter 18/09/16)
- 1.8 Ökat ryskt hot mot Sverige hölls hemligt (Dagens Nyheter 19/09/16)
- 1.9 Nytt hemligt hot håller kvar svensk trupp på Gotland (Dagens nyheter 19/09/16)
- 1.10 Anklagelser om fusk kantar valet (Dagens Nyheter 19/09/16)
- 1.11 Vapenvilan möts med pessimism (Dagens Nyheter 13/09/16) [OBS - Både USA och Ryssland benämns i artikeln och bör behandlas därefter]
- 1.12 Hjälp-sändningar till civila når inte fram - trots vapenvilan. (Dagens Nyheter 17/09/16) [OBS - Både USA och Ryssland benämns i artikeln och bör behandlas därefter]

2. USA. 27

- 2.1 "Hon var redo att offra allt" (Aftonbladet 12/09/16)
- 2.2 De kysste sig in i världshistorien (Aftonbladet 12/09/16)
- 2.3 Nu vill USA ha svenska deckarduon (Aftonbladet 15/09/16)
- 2.4 Kusk hetsade häst på Manhattan - föll ihop på gatan (Aftonbladet 15/09/16)
- 2.5 Snuvades på lärarjobbet - då skickade han döda skunkar som hämnd (Aftonbladet 15/09/16)
- 2.6.1 "En avsiktlig attack" (Aftonbladet 19/09/16)
- 2.6.2 "Förstod direkt att det var allvarligt" (Aftonbladet 19/09/16)
- 2.6.3 "Högg vilt i galleria - sköts ihjäl av polisen (Aftonbladet 19/09/16)

- 2.7 Offren hedrades i New York (Dagens Nyheter 12/09/16)
- 2.8 Fysiska kollapser är vanliga i krävande kampanjer (Dagens Nyheter 13/09/16)
- 2.9 Redaktörer redo gå i fängelse för Trumppublicering (Dagens Nyheter 14/09/16)
- 2.10 “Obama måste benåda Edward Snowden” (Dagens Nyheter 15/09/16)
- 2.11 “Enda vägen framåt är att vi hjälps åt” (Dagens Nyheter 19/09/16)
- 2.12 “Bomb skakar USA inför FN-toppmöte” (Dagens Nyheter 19/09/16)